

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Факультет педагогічної освіти

Кафедра освітології та психолого-педагогічних наук

**Досвід освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та
Північній Ірландії**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»

Студентки групи ОДКОм-1-24-1,4д

Чумак Надії Миколаївни

Науковий керівник:

Мельниченко Ольга Володимирівна

кандидат історичних наук, доцент

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ.....	7
1.1. Загальні принципи, підходи та поняття освіти дорослих у світі.....	7
1.2. Тенденції розвитку освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії.....	18
1.3. Особливості нормативно-правового забезпечення освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії.....	29
1.4. Тенденції та стан розвитку освіти дорослих в Україні.....	38
Висновки до розділу І.....	49
РОЗДІЛ ІІ. АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНІЙ ІРЛАНДІЇ.....	51
2.1. Характеристика центрів освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії.....	51
2.2. Аналіз ефективності програм освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії щодо впровадження в систему освіти.....	60
2.3. Методичні рекомендації щодо їх імплементації у систему освіти дорослих в Україні.....	65
Висновки до розділу ІІ.....	76
ВИСНОВКИ.....	78
ДОДАТКИ.....	82
СПИСОК ДЖЕРЕЛ.....	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. У світлі стрімких трансформацій світу освіта дорослих почала відігравати особливу роль. Неперервна освіта стає необхідною умовою успішної адаптації особистості до динамічних змін у суспільстві, на ринку праці та в технологічному середовищі. Вона сприяє розвитку гнучкого мислення, уміння швидко опановувати нові знання й навички, підтримує конкурентоспроможність людини у професійній діяльності. Крім того, неперервна освіта формує культуру самонавчання, відкриває нові можливості для кар'єрного зростання, соціальної активності та особистісного розвитку, роблячи людину більш стійкою до викликів сучасності.

Неперервна освіта забезпечує дорослій людині можливість постійно оновлювати та розвивати свої знання, що є надзвичайно важливим у динамічному суспільстві. У сфері економіки й на ринку праці відбуваються кардинальні зрушення: одні професії зникають, інші трансформуються, з'являються нові галузі та спеціальності, які потребують зовсім інших компетентностей. Тому вміння швидко опановувати нові знання й навички, а також здатність переорієнтуватися на нові сфери діяльності стає важливим фактором професійної стабільності. Саме неперервна освіта допомагає людині залишатися конкурентоспроможною, робити усвідомлений вибір щодо своєї кар'єри та відповідати сучасним вимогам ринку праці.

Глобалізація, військовий стан, пандемія COVID – 19, скорочення працівників та збільшення конкуренції на ринку праці, старіння населення, поява штучного інтелекту – всі ці та інші чинники змусили людство підвищувати кваліфікацію, опановувати нові навички, здобувати іншу професію. Це означає, що інформація, знання, а також мотивація щодо їх постійного оновлення й навички, необхідні для цього, стають вирішальним чинником цивілізаційного розвитку, ефективності і конкурентоспроможності будь-якої діяльності, а відтак чинником суверенітету та національної безпеки кожної країни.

Велика Британія вважається однією з світових лідерів освіти дорослих, де систематично створюються нові програми та проекти підтримки міжнародних освітніх процесів. До того ж, досвід цієї країни у впровадженні інноваційних підходів до навчання дорослого населення має значний науковий та практичний інтерес. Саме тому тема дослідження освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії, на нашу думку, є актуальною, адже вона дозволяє глибше зрозуміти сучасні тенденції, механізми та перспективи розвитку неперервної освіти у світовому контексті.

Глобалізаційні зміни, як в освіті, так і в суспільстві в цілому призвели до необхідності професійного саморозвитку людини, що вплинуло на підвищення попиту на освіту дорослих і серед населення в Україні. Визначним етапом у вирішенні проблеми освіти дорослих в Україні є проєкт Закону «Про освіту дорослих» (2022) та внесення професії «андрагог» до Національного класифікатора ДК 003:2010 «Класифікатор професій». Особливої ролі освіта дорослих набуває в сучасний період воєнного стану, адже вона сприяє соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб, перекваліфікації та відновленню професійних навичок, психологічній підтримці громадян, а також забезпечує підготовку кадрів для відбудови країни у післявоєнний час.

Важливе значення для нашого дослідження мають наукові праці українських вчених, в яких розкриваються особливості освіти дорослих, серед яких – О. Акімова, О. Аніщенко, О. Василенко, Т. Дараган, В. Кременя, Л. Лук'янова, І. Орос, О. Тадеуш, А. Федчишина, І. Шаманська та ін.

Особливу увагу до даної проблеми також звертали і зарубіжні науковці: Р. Freire, Р. Jarvis, М. Knowles, М. Souto-Otero, А. Tuckett та ін.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії має глибоко розвинену систему освіти дорослих і розгалужене нормативно-правове забезпечення. Враховуючи світові виклики та освітні потреби сучасного українського суспільства та необхідність розробки стратегії розвитку освіти дорослих в Україні, аналіз та впровадження

досвіду Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії щодо освіти дорослих, стане корисним для української системи освіти. Тому, тема магістерського дослідження «Досвід освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії» є дуже актуальною на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Об’єкт дослідження: досвід освіти дорослих.

Предмет дослідження: досвід освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії.

Мета дослідження: дослідити тенденції розвитку та сутнісні особливості освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії та розробити методичні рекомендації щодо їх імплементації у систему освіти дорослих в Україні.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз принципів, підходів та поняття освіти дорослих у світі ;
2. Окреслити тенденції розвитку освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії;
3. З’ясувати особливості нормативно-правового забезпечення освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії;
4. Розробити методичні рекомендації щодо їх імплементації в освіту дорослих в Україні.

Методи дослідження:

- теоретичні методи: *аналіз* – для обґрунтування вихідних положень дослідження, систематизації та узагальнення матеріалів дослідження; *інтерпретаційно-аналітичний метод* – для вивчення наукових джерел, як українських так і зарубіжних; *порівняльно-історичний аналіз* – для виявлення тенденцій розвитку освіти дорослих, як у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії, так і Україні;

- емпіричні методи: **статистичний метод** – для обробки даних та створення порівняльних таблиць, щодо освіти дорослих.

Апробація – участь у V Міжнародній науковій онлайн-конференції «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: реалії вищої освіти у контексті викликів сьогодення» з темою «Сучасний стан та перспективи реалізації нормативно-правового забезпечення розвитку освіти дорослих в Україні».

Структура роботи – робота складається зі вступу, двох розділів, 7 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (59 джерел, з них 25 – іноземні).

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ОСВІТИ

ДОРΟΣЛИХ

1.1. Загальні принципи, підходи та поняття освіти дорослих у світі

Освіта дорослих є складовою ширшої концепції «освіти впродовж життя», яка визнає, що здобуття знань, умінь та компетентностей не обмежується дитинством чи юністю, а триває протягом усього життєвого циклу. У сучасному світі вона має стратегічне значення: сприяє розвитку людського капіталу, адаптації до змін ринку праці, соціальній інтеграції та особистісному самовдосконаленню [9, с. 38].

Міжнародна організація ЮНЕСКО відіграє провідну роль у формуванні світової концепції освіти дорослих. У Рекомендації щодо розвитку освіти дорослих (1976 р.) освіта дорослих визначається як сукупність організованих освітніх процесів, незалежно від змісту, рівня та методу навчання, завдяки яким люди, яких суспільство визнає дорослими, розвивають свої здібності, збагачують знання, удосконалюють технічні чи професійні компетентності або змінюють ставлення та поведінку. Це визначення стало одним із перших, що підкреслило універсальність і багатовимірність освіти дорослих, наголосивши на її формальному, неформальному та інформальному характері [54]. Подальший розвиток концепції отримав у Гамбурзькій декларації про освіту дорослих (1997 р.). У цьому документі освіта дорослих трактується як ключове право людини, необхідне для забезпечення активної участі в суспільному житті, розвитку демократії та соціальної справедливості. Вона визнається чинником зміцнення толерантності, міжкультурного діалогу та миру. Таким чином, освіта дорослих виходить за межі професійної сфери й постає як стратегічний інструмент суспільного розвитку [44]. Особливої уваги набуває Бельмська декларація про освіту дорослих (2009 р.). У ній підкреслено, що освіта дорослих є центральною

складовою права на освіту та фундаментальним елементом освіти впродовж життя. Документ наголошує на її ролі у вирішенні глобальних викликів – подоланні бідності, досягненні гендерної рівності, забезпеченні сталого розвитку. Бельмська декларація суттєво розширила акценти: вона включає цифрову грамотність, екологічну свідомість, розвиток громадянських компетентностей [35]. У Маракеській рамковій програмі дій (2022 р.) освіта дорослих визначається як необхідна умова для соціальної справедливості та сталого розвитку. Тут акцент зроблено на забезпеченні доступу дорослих до якісних програм навчання, розбудові інклюзивних освітніх систем та інтеграції неформальної освіти у національні кваліфікаційні рамки [50].

Хоча ООН прямо не формулює окремого визначення освіти дорослих, її документи розглядають її як частину права на освіту, закріпленого у Загальній декларації прав людини (1948 р.) [59] та Міжнародному пакті про економічні, соціальні й культурні права (1966 р.) [45]. У них наголошується, що кожна людина має право на освіту, а держави повинні забезпечувати доступність навчання протягом усього життя. У Цілях сталого розвитку ООН освіта дорослих прямо пов'язана з ціллю – «Забезпечити всеохоплюючу і справедливу якісну освіту та сприяти можливостям навчання впродовж життя для всіх». Цей документ підкреслює, що без розвитку освіти дорослих неможливо реалізувати інші цілі – подолати бідність, забезпечити гідну працю, зменшити нерівність [58].

У європейському контексті освіта дорослих займає особливе місце в політиці «навчання впродовж життя». У Меморандумі про навчання впродовж життя (2000 р.) Європейська комісія визначає її як усі види навчання, здійснені після початкової освіти, що сприяють розвитку особистості, громадянської активності, соціальної інтеграції та зайнятості [40]. У Європейській програмі для освіти дорослих (2011 р., оновлена у 2019 р.) зазначається, що освіта дорослих включає формальне, неформальне та інформальне навчання, орієнтоване на підвищення базових навичок, професійної кваліфікації, розвитку громадянських компетентностей. Вона розглядається як інструмент подолання безробіття,

соціального відчуження та цифрового розриву [37; 38]. Також важливим документом є Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (EQF, 2008 р.), яка забезпечує можливість визнання результатів формального, неформального та інформального навчання дорослих у різних країнах ЄС [41]. Це дає змогу офіційно підтвердити компетентності, здобуті в процесі роботи чи самоосвіти.

У рамках Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) освіта дорослих трактується через концепцію «навичок для життя та праці» [52]. Міжнародна організація праці (МОП) у своїх конвенціях акцентує на необхідності професійної підготовки дорослих, зокрема в контексті забезпечення гідної праці та соціального захисту [46].

Такі дослідники, як М. Ноулз підкреслював, що дорослі навчаються інакше, ніж діти: вони більш самостійні, мають життєвий досвід і прагнуть практичної користі від знань [48]. Інший дослідник, П. Джарвіс, вважав, що освіта дорослих є соціальним процесом, який відбувається у взаємодії з культурним та економічним середовищем [47].

У сучасній українській науковій літературі освіта дорослих розглядається як багатовимірний, правовий й соціальний обґрунтований процес, що включає формальні, неформальні та інформальні форми навчання й спрямований на забезпечення безперервного особистісного, професійного та громадянського розвитку дорослих. Так, у монографії Л. Лук'янової, освіта дорослих визначається як сукупність освітніх процесів, що продовжують або доповнюють освіту, отриману в молодшому віці, і задовольняють індивідуальні та суспільні потреби у компетентностях [18, с. 4]. О. Шаманська відзначає практико-орієнтований характер освіти дорослих: вона має на меті підвищення професійної компетентності, соціальної інтеграції, ліквідацію функціональної неписьменності й подолання цифрового розриву [34, с. 350]. Окремі праці, наприклад, наукова стаття «Освіта дорослих у контексті сучасної освітньої парадигми» додає вимір адаптації до кризових умов (пандемія, військові дії): освіта дорослих у цих умовах

розглядається як інструмент підвищення стійкості, соціальної згуртованості та швидкої професійної перепідготовки, із посиленням ролі дистанційних і змішаних форматів навчання [21].

Українські дослідники підкреслюють універсальний правовий статус освіти дорослих і зв'язок із концепцією «освіти впродовж життя», що відображено й у вітчизняному законодавстві. У Законі України «Про освіту» підкреслюється, що освіта дорослих є складовою системи освіти й охоплює формальну, неформальну та інформальну форми здобуття знань і компетентностей. Вона розглядається як право кожної повнолітньої особи реалізовувати освітні потреби протягом усього життя [11]. У Законі України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» уточнюється, що дорослі мають можливість здобувати нову професію, підвищувати кваліфікацію чи проходити перепідготовку відповідно до потреб ринку праці [12]. Крім того, у Концепції розвитку освіти дорослих в Україні наголошується на інтеграції освіти дорослих у національну систему освіти та її ролі у розвитку людського капіталу, соціальної згуртованості й підвищенні конкурентоспроможності економіки [17].

Загалом сучасні українські визначення поєднують гуманістичну (самореалізація, громадянська участь), економічну (працевлаштування, конкурентоспроможність) і соціальну (інклюзія, трансформація) функції освіти дорослих, акцентуючи увагу на необхідності інтегрувати міжнародні стандарти (ЮНЕСКО, ЕС) у національну політику й практику.

Історія освіти дорослих відображає процес еволюції людських суспільств і постійної потреби людини в саморозвитку та адаптації до нових умов життя. На відміну від дитячої та юнацької освіти, яка зазвичай має чітко структуровані інституції, освіта дорослих розвивалася як відповідь на соціальні виклики: необхідність підвищення грамотності, економічні трансформації, потреби професійної діяльності, а також культурні й політичні зміни.

Уже в давніх суспільствах ми знаходимо елементи навчання дорослих. У Давньому Єгипті писарі та жерці мали спеціальні школи, де дорослі вивчали

писемність, математику, релігійні тексти. У Давньому Китаї та Індії освіта дорослих проявлялася у формах підготовки чиновників та жерців, де важливу роль відігравала передача знань від учителя до учня навіть у зрілому віці. У Давній Греції існували школи філософії, риторики, гімназії, де навчалися не лише молоді громадяни, а й дорослі, які прагнули розширити інтелектуальний горизонт. Римська імперія підтримувала розвиток риторичних шкіл, де дорослі удосконалювали ораторські вміння для політичної та правничої діяльності.

У середньовічній Європі освіта дорослих здебільшого мала релігійний і професійний характер. При монастирях та соборах існували школи, де дорослі здобували знання з богослов'я, філософії, латини. Водночас формувалася система ремісничого навчання: гільдії та цехи створювали механізми підготовки майстрів, що вимагало від дорослих постійного вдосконалення. У містах Близького Сходу дорослі могли відвідувати лекції з математики, астрономії, медицини. Так формувалася модель безперервного навчання, яка вплинула на розвиток європейських університетів у пізнє середньовіччя.

В епоху Відродження поширилися ідеї гуманізму, що підкреслювали цінність особистісного розвитку протягом життя. Розвиток книгодрукування сприяв доступу дорослих до знань: читальні клуби, гуртки обговорення, університетські лекції стали відкритішими. У XVII-XVIII ст. у добу Просвітництва утвердилася ідея «освіченої людини». Освітні товариства, салони, академії поширювали знання серед дорослих, зокрема серед міщанства. Саме в цей період з'являється концепція освіти як суспільного блага, доступного не лише аристократії [10, с. 26].

Промислова революція та урбанізація створили умови для становлення системи народної освіти дорослих. У Західній Європі поширилися вечірні школи для робітників, курси ліквідації неписьменності, а також народні університети (зокрема в Данії, Німеччині, Великій Британії). У країнах Східної Європи активно діяли «просвітницькі товариства», які організовували бібліотеки, читальні, народні школи для дорослого населення [4, с. 147].

У XX ст. освіта дорослих набула статусу важливого елементу національних систем освіти. Міжвоєнний період характеризувався розвитком руху робітничої освіти, політичних шкіл і програм для підвищення кваліфікації. Після Другої світової війни освіта дорослих стала інструментом відбудови, соціальної інтеграції та демократизації. У 1949 р. під егідою ЮНЕСКО відбулася перша Всесвітня конференція з освіти дорослих, яка започаткувала регулярні міжнародні форуми для визначення пріоритетів у цій галузі. У різних країнах створювалися державні програми підвищення грамотності, навчання дорослих мігрантів, перекваліфікації робітників. У скандинавських країнах особливого поширення набули народні вищі школи, які забезпечували не лише професійну, а й культурну освіту.

Сучасний етап розвитку характеризується переходом до концепції «навчання впродовж життя». Освіта дорослих охоплює професійну перепідготовку у зв'язку з цифровізацією, розвиток громадянських компетентностей, дистанційне та онлайн-навчання, інклюзивні програми для вразливих груп населення [22, с. 36].

Освіта дорослих стає необхідною умовою для успішної реалізації людини, її здатності гнучко реагувати на виклики часу та ефективно функціонувати в сучасному суспільстві. Одним з ключових аспектів значення освіти дорослих є її вплив на професійну діяльність. Сучасні роботодавці високо цінують працівників, які готові навчатися, вдосконалювати свої компетентності та освоювати нові технології. Завдяки освіті дорослих люди можуть підвищувати кваліфікацію, здобувати нові професійні навички або навіть радикально змінювати сферу зайнятості. Це особливо важливо в умовах автоматизації та цифровізації, коли деякі традиційні професії зникають, а на їх місці виникають нові, що потребують спеціальних знань та умінь. Освіта дорослих дає можливість адаптуватися до цих змін, зберегти конкурентоспроможність на ринку праці та забезпечити стабільний розвиток власної кар'єри.

Не менш важливим є особистісний вимір освіти дорослих. Вона сприяє розширенню світогляду, розвитку критичного мислення та формуванню

позитивної самооцінки. Доросла людина, повертаючись до навчання, часто має чіткі мотивації: бажання змінити життя, підвищити рівень добробуту, реалізувати давні мрії чи просто розвиватися інтелектуально. Така внутрішня мотивація робить процес навчання більш усвідомленим і результативним. Крім того, освіта допомагає подолати психологічні бар'єри, розвинути комунікативні навички та здобути впевненість у власних силах. Навчання стає не просто засобом здобуття нових знань, а важливим елементом самоактуалізації та гармонійного розвитку особистості.

Соціальний аспект освіти дорослих також має велике значення. Участь у курсах, тренінгах чи освітніх програмах сприяє налагодженню нових соціальних контактів, розширенню кола спілкування та формуванню активної громадянської позиції. Освічені дорослі легше залучаються до суспільних процесів, розуміють важливість демократичних цінностей, уміють критично оцінювати інформацію та брати відповідальність за власні рішення. Таким чином, освіта дорослих сприяє розвитку громадянського суспільства, підвищенню соціальної згуртованості та зміцненню демократичних інституцій.

Економічне значення освіти дорослих полягає у формуванні висококваліфікованої та гнучкої робочої сили. Чим більше дорослих беруть участь у навчанні, тим більш інноваційною, продуктивною та конкурентоспроможною стає економіка держави. У глобальному вимірі країни, які активно інвестують в освіту дорослих, зазвичай демонструють вищі темпи економічного розвитку, адже людський капітал – це один із найцінніших ресурсів сучасності. Освічені працівники здатні ефективніше використовувати сучасні технології, створювати нові продукти та впроваджувати інноваційні рішення.

Важливо також підкреслити роль освіти дорослих у контексті цифрової грамотності. У світі, де більшість життєвих процесів переходить у цифровий формат, уміння користуватися сучасними технологіями стає необхідністю. Онлайн-банкінг, електронні державні послуги, дистанційна робота, цифрові комунікації – усе це вимагає певного рівня цифрової компетентності. Освіта

дорослих допомагає подолати цифровий розрив між поколіннями, забезпечує доступ до важливої інформації та дозволяє повноцінно функціонувати в цифровому середовищі. Завдяки цьому люди похилого віку або ті, хто не мав можливості здобути такі навички раніше, отримують шанс залишатися активними учасниками сучасного суспільства.

Окрему увагу слід приділити соціальній інтеграції вразливих груп населення. Освіта дорослих сприяє інтеграції безробітних, мігрантів, людей з інвалідністю чи тих, хто опинився у складних життєвих обставинах. Вона дає можливість здобути нові професійні навички, адаптуватися до нових умов, знайти роботу та відновити власну соціальну активність. Таким чином освіта дорослих не лише допомагає окремим людям, а й сприяє загальному соціальному розвитку та стабільності.

Нарешті, варто зазначити, що освіта дорослих позитивно впливає на якість життя загалом. Навчання робить людину більш гнучкою, відкритою до нового та здатною приймати обґрунтовані рішення. Воно сприяє покращенню психічного здоров'я, зменшує стрес, підвищує самооцінку та створює відчуття задоволення від власного розвитку. У суспільстві, яке постійно змінюється, вміння навчатися стає не просто корисною навичкою, а життєво необхідною.

Таким чином, значення освіти дорослих є багатогранним і охоплює професійний, особистісний, соціальний, економічний та культурний виміри. Вона відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку суспільства, формуванні висококваліфікованої робочої сили та підвищенні якості життя кожної людини.

У сучасній науці та практиці можна виокремити кілька провідних напрямів, що визначають специфіку навчання дорослих (табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Основні підходи до визначення освіти дорослих

Підхід	Автори	Сутність	Головні ідеї
Андрагогічний	М. Ноулз	Визнання специфіки навчання дорослих, орієнтація на їхній досвід і самостійність	Дорослий учень є активним учасником; навчання базується на досвіді; партнерська взаємодія.
Гуманістичний	К. Роджерс, А. Маслоу	Освіта як засіб самореалізації та розвитку особистості	Фокус на самоактуалізації; підтримка внутрішньої мотивації; розвиток особистісного потенціалу.
Професійно-орієнтований	Д. Колб	Підготовка та перепідготовка для професійної діяльності	Навчання через досвід; формування професійних компетентностей; практична спрямованість.
Критичний	П. Фрейре	Освіта як інструмент соціальної трансформації	Розвиток критичного мислення; боротьба з соціальною нерівністю; активна громадянська позиція.
Інтегративний	П. Джарвіс	Поєднання різних підходів, врахування соціокультурного контексту	Синтез різних концепцій; адаптація до потреб суспільства; комплексний розвиток компетентностей.

1) **Андрагогічний підхід.** Його автором вважають М. Ноулза, який у другій половині XX ст. сформулював основні принципи навчання дорослих. Інші дослідники розвинули ідеї Ноулза, акцентуючи на контекстуальних особливостях та культурних відмінностях у навчанні дорослих. Андрагогічний підхід сьогодні лежить в основі більшості освітніх програм для дорослого населення у США, Канаді та країнах ЄС [48];

2) **Гуманістичний підхід.** Даний підхід став фундаментом для розвитку освіти дорослих у XX ст. Він виходить із того, що людина прагне до

самореалізації, а освіта є інструментом розвитку особистісного потенціалу. Такі вчені, як К. Роджерс розробив концепцію особистісно-орієнтованого навчання [55]; А. Маслоу – ієрархію потреб, де самореалізація є вищим щаблем розвитку людини [51]. У Європі цей підхід був основою створення народних університетів і вищих народних шкіл, які спрямовані не лише на професійну, а й на культурно-гуманітарну освіту дорослих;

3) **Професійно-орієнтований підхід.** З огляду на потреби ринку праці сформувався професійно-орієнтований підхід. Він акцентує увагу на підготовці кваліфікованих кадрів, перепідготовці та підвищенні кваліфікації дорослих. Слід згадати Д. Колба з його теорією експериментального навчання, що базується на циклі «досвід – рефлексія – концептуалізація – застосування». Цей підхід активно використовується у корпоративній освіті [49];

4) **Критичний підхід.** Цей підхід розглядає освіту дорослих як інструмент соціальних змін. Найбільш відомим представником цього напрямку є П. Фрейре, автор книги «Педагогіка пригноблених». Він вважав, що завдання освіти – допомогти людині усвідомити соціальну несправедливість і стати активним учасником трансформацій суспільства [42];

5) **Технологічний підхід.** У XXI столітті провідним стає технологічний підхід, що ґрунтується на використанні цифрових технологій. Масові відкриті онлайн-курси, електронні платформи та мобільні застосунки відкривають нові можливості для дорослих;

6) **Інтегративний підхід.** Сучасні системи освіти дедалі частіше поєднують різні методології, що отримало назву інтегративного підходу. Він враховує особисті потреби, професійні виклики та можливості технологій. Тут варто згадати П. Джарвіса, який досліджував соціологію навчання дорослих у глобальному контексті [47].

Таким чином, у світі сформувалася ціла низка засад, що визначають ефективність освітніх програм для дорослих: орієнтація на потреби особистості, практична спрямованість, добровільність, гнучкість і повага до досвіду слухачів.

На глобальному рівні визначення принципів освіти дорослих здійснюють ЮНЕСКО, ОЕСР та Європейська комісія. Серед найбільш загальних виділяють:

- 1) *добровільність та усвідомленість*. Дорослі вступають у процес навчання за власним бажанням, виходячи з особистих чи професійних потреб;
- 2) *орієнтація на практику*. Навчання повинно мати прикладний характер і допомагати розв'язувати реальні проблеми життя та роботи;
- 3) *гнучкість форм і методів*. Важливо враховувати зайнятість, сімейні обставини, рівень підготовки та можливості кожного слухача;
- 4) *визнання попереднього досвіду*. Дорослі приходять до освіти з багажем знань і навичок, який потрібно інтегрувати в навчальний процес;
- 5) *рівність і доступність*. Незалежно від статі, віку, соціального статусу чи культурного походження кожна людина має право на освіту [16, с. 62].

Важливим кроком у теоретичному осмисленні принципів освіти для дорослих стала концепція андрагогіки, запропонована американським науковцем М. Ноулзом у другій половині ХХ ст. Він вважав, що навчання дорослих відрізняється від дитячого (педагогіки) і базується на особливих закономірностях. *Основні принципи*, які він виділив:

- 1) *Самоконцепція дорослого*. Дорослі розглядають себе як самостійні та відповідальні особистості, які прагнуть контролювати власний процес навчання;
- 2) *Роль досвіду*. Життєвий досвід дорослих стає не лише джерелом знань, а й важливим ресурсом для інтерактивних методів, дискусій, обміну думками;
- 3) *Готовність до навчання*. Дорослі готові навчатися тоді, коли виникає усвідомлена потреба для виконання соціальних чи професійних ролей;
- 4) *Орієнтація на завдання*. Для дорослих навчання має бути проблемно-центрованим і спрямованим на вирішення конкретних практичних ситуацій;
- 5) *Мотивація*. Хоча зовнішні стимули (кар'єра, зарплата, сертифікат) мають значення, провідною є внутрішня мотивація: прагнення до самореалізації, розвитку, впевненості у власних силах;

6) *Необхідність усвідомлення цінності навчання.* Дорослі повинні розуміти, чому і для чого вони навчаються, які вигоди це принесе [48].

Сьогодні принципи Ноулза широко застосовуються у світі. У країнах ЄС освітні програми для дорослих будуються на гнучких модулях, де слухач сам обирає траєкторію. У США та Канаді популярні індивідуалізовані програми, орієнтовані на розвиток кар'єрних навичок. У Скандинавії розвинена модель «народних вищих шкіл», які надають простір для самостійного розвитку, дискусій та спільного навчання. У країнах, що розвиваються, особлива увага приділяється ліквідації неписьменності та підвищенню базових компетентностей дорослих. Тут принципи Ноулза адаптуються до місцевих культурних умов: значна увага приділяється колективним формам навчання, участі громади, інтеграції традиційних знань [16, с. 63].

Отже, освіта дорослих у світі є багатогранним і динамічним явищем, що інтегрує різні форми й методи навчання. Вона має вирішальне значення для забезпечення конкурентоспроможності держав, соціальної справедливості та особистісного розвитку. В умовах глобалізації й технологічних змін саме освіта дорослих стає ключем до гармонійного співіснування, інноваційного розвитку й формування суспільств знань.

1.2. Тенденції розвитку освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії

У сучасних умовах швидких соціально-економічних змін, глобалізації та цифрової трансформації освіта дорослих набуває особливого значення, оскільки забезпечує гнучкість ринку праці, підтримує конкурентоспроможність громадян і сприяє соціальній інтеграції. Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, маючи давні традиції розвитку системи неперервного навчання, сьогодні зосереджується на оновленні підходів до підготовки й перепідготовки дорослого населення. Ця сфера стає ключовим інструментом для

подолання дисбалансів між потребами економіки та наявними компетентностями, а також для підвищення рівня соціальної мобільності та залучення вразливих груп населення до освітнього процесу [53, с. 6].

Розвиток освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії має тривалу й багатогранну історію, що тісно пов'язана з економічними, соціальними та культурними трансформаціями суспільства. Перші елементи систематизованого навчання для дорослого населення з'явилися ще у XVIII столітті, коли індустріалізація й розвиток ремесел зумовили потребу у підвищенні грамотності та професійних умінь робітничих мас. В епоху промислової революції знання та навички почали відігравати вирішальну роль у розвитку економіки, і саме це стало поштовхом до створення різних форм позашкільної освіти для дорослих. У цей період поширилися так звані «недільні школи», які, окрім релігійного виховання, давали робітникам базові знання з читання, письма та арифметики. Саме вони стали важливим підґрунтям для подальшого розширення освітніх можливостей для дорослого населення.

У XIX столітті активізувалася діяльність робітничих та громадських організацій, які розуміли цінність освіти як інструменту соціального піднесення. Саме тоді виникли перші механізми організованого навчання дорослих, серед яких особливе місце посідали механічні інститути. Ці заклади надавали робітникам доступ до бібліотек, лекцій та курсів із природничих і технічних наук, сприяючи розвитку технічної грамотності та формуванню нової робітничої культури. Водночас у цей час зростала роль університетських розширених курсів, що дозволяли представникам середнього та робітничого класу долучатися до академічних знань. Таким чином, система освіти дорослих поступово виходила за межі елементарної грамотності й починала охоплювати ширші сфери науки та культури.

Друга половина XIX століття позначилася розвитком руху кооперативів та профспілок, які також приділяли значну увагу просвітницькій діяльності. У цей час виникло відоме «Ruskin College» в Оксфорді (1899 р.), яке стало символом

прагнення робітників до вищої освіти й створило умови для інтеграції робітничого класу в академічне середовище. Важливою віхою було також заснування Робітничих освітніх асоціацій на початку XX століття. Ця організація швидко перетворилася на головну платформу розвитку освіти дорослих у Великій Британії, об'єднавши зусилля університетів, громадських організацій та профспілок. Вона пропонувала курси з літератури, історії, соціальних наук, а також із практичних дисциплін, що задовольняло потреби як робітників, так і широкого кола дорослого населення.

У XX столітті розвиток освіти дорослих тісно переплітався з соціальними реформами та політичними трансформаціями. Після Першої світової війни уряд усвідомив важливість створення умов для відновлення економіки й соціальної інтеграції ветеранів та робітників, тому значну увагу почали приділяти програмам підвищення кваліфікації та розвитку громадської освіти. У 1940-х роках, після Другої світової війни, роль освіти дорослих ще більше зросла: країна потребувала швидкої економічної відбудови, а система освіти мала забезпечити кваліфіковану робочу силу. Саме тоді почали інтенсивно розвиватися вечірні школи, технічні коледжі та програми підготовки для дорослих у сфері виробництва. Поступово утверджувалася ідея освіти як суспільного права, що належить кожному громадянину незалежно від віку.

У другій половині XX століття освітня політика Великої Британії відображала глобальні тенденції розвитку концепції «навчання протягом життя». Важливим етапом стало створення системи відкритої та дистанційної освіти. Найяскравішим прикладом є заснування Відкритого університету у 1969 році, який став революційним проєктом у сфері доступної вищої освіти для дорослих. Використання заочного та телевізійного навчання дозволило тисячам людей, які з різних причин не могли відвідувати традиційні університети, отримати якісну освіту. Відкритий університет став моделлю для багатьох країн світу й закріпив за Великою Британією статус піонера у розвитку дистанційної освіти для дорослих.

Наприкінці XX та на початку XXI століття освіта дорослих у Сполученому Королівстві зазнала нових викликів і трансформацій. Глобалізація, технологічний прогрес і структурні зміни в економіці вимагали безперервного оновлення знань і навичок. Саме тому політика уряду почала активніше підтримувати програми підвищення кваліфікації, професійного перенавчання та розвитку ключових компетентностей дорослих. У цей період поширилися курси комп'ютерної грамотності, тренінги з підприємництва, мовні програми для іммігрантів, а також програми соціальної інтеграції для вразливих груп [36, с. 358-359].

Однією з найважливіших тенденцій у розвитку освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії є перехід до концепції «навчання протягом життя» (lifelong learning). Ця ідея передбачає, що здобуття знань і навичок не обмежується традиційними етапами формальної освіти (школа, університет), а є безперервним процесом, який охоплює весь життєвий шлях людини. Сучасні економічні й соціальні реалії роблять такий підхід особливо актуальним: швидка зміна технологій, цифровізація, поява нових професій та постійна потреба в оновленні кваліфікацій вимагають від дорослого населення здатності до гнучкого навчання.

Урядові програми, такі як Lifelong Learning Entitlement (LLE), спрямовані на те, щоб забезпечити кожному дорослому право на доступне й гнучке навчання після 18 років. Такий підхід дозволяє не лише отримати нову кваліфікацію чи пройти перепідготовку, а й повертатися до навчання у будь-який момент життя, коли виникає потреба змінити професію або оновити навички. Важливим є й те, що концепція «навчання протягом життя» в британському контексті охоплює не тільки формальну освіту, а й неформальне та інформальне навчання, включаючи курси на робочому місці, волонтерську діяльність, онлайн-освіту та самоосвіту.

Перехід до lifelong learning має і соціальний вимір. Освіта дорослих у такій моделі розглядається як інструмент соціальної мобільності, засіб подолання нерівностей і підвищення громадянської активності. У країні, де спостерігаються значні регіональні та соціальні розриви в доступі до освітніх ресурсів, ідея

навчання протягом життя сприяє формуванню більш інклюзивного суспільства. Особливу увагу приділено підтримці груп, що традиційно менш охоплені освітнім процесом: низькокваліфікованих працівників, людей старшого віку, іммігрантів та соціально вразливих громадян [14, с. 205].

Сучасний розвиток освіти дорослих тісно пов'язаний із глобальними технологічними змінами та цифровою трансформацією економіки. Стрімке поширення інформаційно-комунікаційних технологій, автоматизація виробництва, розвиток сфери послуг і поява нових професій створюють безпрецедентний попит на цифрові компетентності серед дорослого населення. Для Великої Британії, яка прагне утримати провідні позиції у світовій економіці знань, питання розвитку цифрових навичок стало не лише індивідуальною потребою працівників, а й стратегічним завданням державної політики та роботодавців. Уже сьогодні цифрова грамотність розглядається як базова компетентність, поряд із читанням і письмом. У багатьох регіонах країни запроваджено програми з розвитку базових цифрових умінь, від користування електронною поштою та онлайн-сервісами до більш складних навичок, пов'язаних із програмуванням, аналітикою даних чи кібербезпекою. При цьому акцент робиться на широкому охопленні населення, включаючи представників старших вікових груп, мігрантів та осіб із низьким рівнем освіти, які найбільше ризикують опинитися поза цифровим середовищем. Розвиток цифрових навичок для них стає не лише інструментом професійної інтеграції, а й умовою соціальної участі, оскільки значна частина державних і приватних послуг нині переводиться в онлайн-формат.

Попит на цифрові компетентності супроводжується зростанням ролі гнучких освітніх траєкторій. Традиційні довготривалі програми перестають задовольняти потреби дорослих, які поєднують навчання з роботою та сімейними обов'язками. Натомість усе більшої популярності набувають короткі курси, модульні програми, онлайн-навчання та мікрокваліфікації, які дозволяють поступово формувати індивідуальне портфоліо компетентностей. Такий підхід відповідає вимогам сучасного ринку праці, де важливим стає не стільки диплом у

цілому, скільки конкретний набір навичок, підтверджений сертифікатами чи електронними бейджами.

Велика Британія активно підтримує розвиток гнучких освітніх форматів через державні програми та співпрацю з університетами й роботодавцями. Важливу роль відіграє розвиток масових онлайн-курсів (MOOCs), які надають доступ до освітніх ресурсів провідних університетів незалежно від місця проживання та матеріального становища. Особливої уваги заслуговує тісна взаємодія системи освіти дорослих із роботодавцями, які дедалі частіше виступають ініціаторами створення гнучких програм. Багато компаній фінансують тренінги з цифрових технологій, пропонують працівникам можливості для дистанційного навчання або ж укладають партнерства з університетами й коледжами. Це сприяє швидкому реагуванню на потреби економіки та підвищує практичну цінність отриманих знань [57, с. 233].

Також ще однією тенденцією розвитку освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії є поширення дистанційних та змішаних форматів навчання. Це явище стало відповіддю на нові соціально-економічні виклики, зокрема потребу дорослого населення поєднувати професійну діяльність, сімейні обов'язки та освітні прагнення. Гнучкість, доступність та технологічні можливості дистанційної освіти забезпечили її швидке закріплення у практиці британських університетів, коледжів і центрів освіти дорослих. Особливого поширення ці формати набули після пандемії COVID-19, яка показала ефективність цифрових платформ у підтриманні навчального процесу й відкрила нові можливості для залучення широких верств населення до освіти.

Дистанційне навчання у Великій Британії має давні традиції, пов'язані з діяльністю Відкритого університету. Сьогодні цей заклад є одним із провідних у світі в галузі дистанційної освіти дорослих і пропонує широкий спектр програм – від короткотермінових курсів до повних академічних ступенів. На базі його досвіду з'явилися інші ініціативи, включаючи онлайн-платформи на кшталт

FutureLearn, що об'єднують десятки університетів та організацій і дозволяють дорослим здобувати знання у зручний час і темпі.

Змішане навчання, яке поєднує традиційні аудиторні заняття з онлайн-ресурсами, також набуває популярності серед дорослих. Цей формат вважається особливо ефективним, оскільки забезпечує баланс між особистим контактом із викладачем і перевагами цифрових інструментів. Наприклад, слухачі можуть відвідувати лекції у вечірній час або у вихідні дні, а самостійно опрацьовувати онлайн-модулі вдома. Така модель дозволяє оптимізувати навчальний процес і робить його більш гнучким для тих, хто працює повний день або проживає у віддалених регіонах.

Важливою рисою розвитку дистанційної та змішаної освіти є їхня інтеграція в систему підвищення кваліфікацій і професійної перепідготовки. Британські роботодавці дедалі активніше співпрацюють з навчальними закладами, створюючи корпоративні онлайн-курси, адаптовані під конкретні потреби галузі. Це дозволяє швидко оновлювати знання працівників відповідно до вимог цифрової економіки й зменшувати розрив між освітою та практикою. Крім того, онлайн-формати відкрили нові можливості для міжнародного співробітництва, адже британські освітні програми стають доступними не лише в межах країни, а й для слухачів з інших держав [26, с. 21].

У сучасних умовах динамічного ринку праці та стрімкого оновлення технологій традиційні освітні траєкторії часто виявляються надто тривалими й негнучкими. Саме тому виникає потреба у більш гнучких формах здобуття нових знань та навичок, що дозволяють швидко реагувати на зміни економіки та забезпечувати безперервний професійний розвиток дорослого населення.

Мікрокваліфікації у британському контексті розглядаються як короткі, спеціалізовані програми, що підтверджують набуття конкретних компетентностей. Вони можуть охоплювати як базові цифрові навички чи знання у сфері менеджменту, так і вузькопрофесійні компетентності, наприклад у галузі інженерії, охорони здоров'я чи фінансового сектору. Їхня особливість полягає у

модульності: дорослий слухач може обирати окремі програми відповідно до своїх потреб, поступово накопичуючи сертифікати та формуючи власне «портфоліо компетентностей». У перспективі ці модулі можуть інтегруватися у більші освітні програми або зараховуватися як кредити під час здобуття формальної кваліфікації.

Уряд Великої Британії визнає важливість розвитку мікрокваліфікацій у рамках національної стратегії Lifelong Learning Entitlement. Це сприяє тому, що мікрокваліфікації стають не лише інструментом професійного зростання, а й важливим елементом освітньої системи загалом. Важливим є й те, що британські університети й коледжі дедалі частіше співпрацюють із роботодавцями для розробки змісту таких програм, що забезпечує їхню практичну цінність і відповідність реальним потребам ринку праці.

Паралельно з розвитком мікрокваліфікацій у Великій Британії посилюється увага до визнання неформальної та інформальної освіти. Сюди належать знання й навички, набуті поза межами традиційних освітніх закладів: під час роботи, волонтерської діяльності, самоосвіти або участі у громадських ініціативах. Визнання таких результатів дозволяє дорослим більш повноцінно інтегруватися у систему освіти та ринок праці, підвищує їхні шанси на працевлаштування та кар'єрне зростання. Для цього застосовуються спеціальні механізми оцінювання, зокрема Recognition of Prior Learning (RPL), що дає можливість зараховувати раніше здобуті компетентності як частину формальної програми [29, с. 159].

Попри значний прогрес у сфері освіти дорослих та активне впровадження інноваційних підходів, система у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії стикається з низкою викликів і проблем, які уповільнюють її розвиток та обмежують ефективність. Передусім варто виділити фінансовий аспект: протягом останніх десятиліть обсяги державного фінансування освіти дорослих зменшувалися, що призвело до скорочення доступних програм, особливо для соціально вразливих груп. Багато коледжів і місцевих центрів неперервної освіти зазнали реструктуризації або були змушені згорнути частину

курсів. У результаті доступ до навчання у ряді регіонів, особливо віддалених і соціально депривованих, став обмеженим.

Не менш важливою проблемою є нерівність участі різних соціальних груп. Дослідження показують, що найбільш активно в програмах освіти дорослих беруть участь молоді фахівці з високим рівнем базової освіти, тоді як люди з низьким рівнем кваліфікації, особи старшого віку, безробітні чи мігранти залучаються значно менше. Це створює ризик поглиблення соціальної нерівності: саме ті групи, які найбільше потребують підвищення кваліфікацій, найчастіше залишаються поза освітнім процесом.

Важливим викликом залишається і цифрова нерівність. Хоча держава активно розвиває онлайн-курси та цифрові освітні платформи, доступ до них обмежений для людей без належного технічного обладнання чи інтернет-з'єднання. Додатковою перешкодою стає недостатній рівень цифрових навичок серед частини дорослого населення. Це не лише ускладнює їхню участь у навчанні, а й підвищує ризик соціальної ізоляції в умовах цифрової економіки [31, с. 103].

Серед інших проблем можна назвати недостатню мотивацію дорослих до навчання. Для багатьох людей освіта асоціюється з юністю і сприймається як етап, що завершився. У поєднанні з браком вільного часу, сімейними та професійними обов'язками це часто стає причиною відмови від подальшого навчання. У цьому контексті держава та роботодавці мають шукати нові способи стимулювання дорослого населення, зокрема через гнучкі формати, фінансові стимули або інформаційні кампанії.

Додатковою проблемою є питання якості освітніх програм і підготовки кадрів, що працюють у сфері освіти дорослих. Викладачі потребують постійного оновлення знань і вмінь, аби відповідати сучасним технологічним викликам і специфічним потребам дорослої аудиторії. Недостатня підготовка педагогічного складу може негативно позначатися на результативності навчання та довірі до освітніх інституцій.

Не можна оминати увагою і фрагментарність системи освіти дорослих, що ускладнює її сприйняття як єдиного цілого. Попри наявність великої кількості програм і ініціатив, вони часто реалізуються розрізнено, без належної координації між університетами, коледжами, роботодавцями й державними структурами. Це створює ситуацію, коли дорослі слухачі мають труднощі у виборі оптимальної освітньої траєкторії, а результати навчання не завжди визнаються офіційно або роботодавцями [57, с. 235].

Однак, ці проблеми можна вирішити. Розглянемо перспективи реформування освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії.

Одним із ключових напрямів реформування є модернізація фінансування. Запроваджена ініціатива Lifelong Learning Entitlement передбачає право дорослих громадян на фінансову підтримку для здобуття нових кваліфікацій чи мікрокваліфікацій у будь-якому віці. Це дозволить більш гнучко поєднувати навчання з професійною діяльністю, зменшить фінансові бар'єри та забезпечить рівніші можливості для участі в освітніх програмах. У майбутньому очікується розширення механізмів адресної підтримки найбільш уразливих груп населення, що сприятиме подоланню нерівності доступу до освіти.

Другим важливим напрямом є цифровізація освітнього процесу. Уряд і навчальні заклади планують і надалі інвестувати у розвиток онлайн-платформ, гібридних форматів навчання та цифрових ресурсів, доступних для дорослих у будь-якому регіоні країни. Це дозволить розширити участь у навчанні та мінімізувати вплив географічних чи соціальних бар'єрів. Особливий акцент робиться на формуванні цифрових компетентностей, які розглядаються як ключові для успішної інтеграції в сучасний ринок праці.

Суттєвою складовою реформ є розвиток системи мікрокваліфікацій та визнання неформальної освіти. У найближчій перспективі Велика Британія прагне інтегрувати короткі модульні курси до національної кваліфікаційної рамки, що дозволить офіційно визнавати їхні результати й поєднувати з формальною

освітою. Це створить передумови для більш гнучких і персоналізованих освітніх траєкторій, відповідних до потреб як окремих громадян, так і роботодавців.

Окремий вектор реформування стосується інклюзивності та соціальної мобільності. Освіта дорослих має стати ефективним інструментом подолання соціальної нерівності, тому серед перспективних напрямів — розвиток програм для людей старшого віку, мігрантів, безробітних і тих, хто має низький рівень базової освіти. У майбутньому очікується розширення практики партнерств між державними структурами, громадськими організаціями та місцевими громадами задля створення інклюзивних освітніх центрів.

Також важливим є поглиблення співпраці між освітою та бізнесом. Уряд заохочує роботодавців до активнішої участі в підготовці та перепідготовці кадрів, розробці освітніх програм і створенні корпоративних курсів. Такий підхід забезпечує відповідність навчання реальним потребам економіки та підвищує його практичну цінність.

Перспективи реформування освіти дорослих у Великій Британії охоплюють і підвищення якості викладання. Передбачається вдосконалення системи професійного розвитку викладачів, які працюють із дорослою аудиторією, включаючи опанування ними сучасних цифрових технологій та андрагогічних методик. Це підвищить ефективність освітнього процесу й відповідність його вимогам часу [56, с. 378].

Отже, аналіз тенденцій розвитку освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії свідчить про динамічний характер цієї сфери та її зростаюче значення в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій. Система освіти дорослих дедалі більше орієнтується на принцип «навчання протягом життя», що дозволяє людині зберігати конкурентоспроможність у швидкозмінному світі праці й технологій. Ключовими тенденціями виступають зростання попиту на цифрові компетентності та розвиток гнучких освітніх траєкторій, поширення

дистанційного та змішаного навчання, а також упровадження мікрокваліфікацій і визнання результатів неформальної освіти.

1.3. Особливості нормативно-правового забезпечення освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії

Система законодавчого та нормативно-правового забезпечення освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії є досить розгалуженою, оскільки вона регулюється не лише загальнодержавними актами, але й законами та підзаконними документами, що ухвалюються урядами окремих адміністративних частин країни – Англії, Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії. Такий підхід пояснюється децентралізованим характером управління освітою, який був закріплений у низці актів наприкінці XX – на початку XXI століття [53, с. 8].

Першим важливим кроком до розбудови сучасної системи освіти дорослих у Великій Британії став Закон «Про реформу освіти». Він був ухвалений у період масштабних соціально-економічних змін, коли країна потребувала оновлення кадрового потенціалу та формування нових механізмів взаємодії між освітніми інституціями, державою та ринком праці. Закон започаткував суттєву трансформацію управління навчальними закладами, посилив принцип автономії та водночас підзвітності освітніх інституцій перед урядовими структурами. Для дорослого населення ці положення мали стратегічне значення, адже саме коледжі подальшої освіти, які отримали новий статус і більше свободи у визначенні власних програм, стали провідними центрами організації навчання людей старшого віку.

Важливою рисою цього Закону було закріплення нових механізмів фінансування навчальних закладів, що дозволило більш гнучко реагувати на освітні потреби суспільства. Замість централізованого розподілу ресурсів було запроваджено систему, за якої фінансування залежало від кількості студентів та

результативності освітніх програм. Для дорослих здобувачів це означало розширення доступу до різноманітних курсів, зокрема професійних і перепідготовчих, адже коледжі почали активно конкурувати за слухачів, пропонуючи нові формати навчання. Водночас Закон посилив вимоги до якості освітніх послуг, що стимулювало заклади подальшої освіти удосконалювати методики викладання, впроваджувати сучасні технології та забезпечувати більш тісний зв'язок із роботодавцями.

Значущим аспектом стало також визнання освіти дорослих як важливого інструменту соціальної політики. Закон орієнтував навчальні заклади не лише на професійну підготовку, але й на подолання соціальної нерівності шляхом розвитку програм базової грамотності, математичних умінь та інших фундаментальних навичок, необхідних для інтеграції у суспільство й економіку. Завдяки цьому освіта дорослих почала розглядатися не як другорядна сфера, а як ключовий елемент концепції навчання впродовж життя, що передбачає можливість для кожної людини навчатися у будь-якому віці та відповідно до власних потреб.

У контексті нормативно-правового забезпечення Закон «Про реформу освіти» також визначив нову систему управління та контролю. Для освіти дорослих це означало посилення ролі місцевих органів влади у плануванні та фінансуванні освітніх програм, а також створення механізмів оцінювання результатів навчання. У подальшому ці положення стали основою для формування Національної кваліфікаційної рамки, що дозволила визнавати результати не лише формальної, а й неформальної та інформальної освіти дорослих. Таким чином, Закон 1988 року заклав фундамент для побудови більш цілісної системи визнання освітніх результатів, незалежно від форми їх здобуття [32, с. 73].

Важливе місце посів і Закон «Про освіту та навчання». Його ухвалення було обумовлене потребою законодавчо врегулювати нові форми неперервної освіти, що активно розвивалися у 1990-х роках у зв'язку зі змінами на ринку праці, технологічним прогресом та зростаючими вимогами до кваліфікації робочої сили. Цей нормативно-правовий акт розширив і деталізував положення Закону «Про

реформу освіти» (1988 р.), зробивши акцент на практичних механізмах організації освітнього процесу для дорослого населення.

Одним із ключових напрямів закону було визначення статусу коледжів подальшої освіти та центрів навчання дорослих як провідних інституцій, що мають забезпечувати широкий спектр освітніх програм. Закон закріпив їхню відповідальність за організацію курсів базової грамотності, підвищення кваліфікації, професійної перепідготовки та навчання для осіб, які з тих чи інших причин не змогли здобути належний рівень освіти у молодшому віці. Таким чином, у нормативно-правовому полі було закладено принцип «другої можливості», що став основоположним для розвитку системи освіти дорослих у Великій Британії. Важливим аспектом цього акта стало врегулювання питань співпраці між навчальними закладами та роботодавцями. Закон стимулював створення партнерських програм, які дозволяли організовувати навчання безпосередньо на робочому місці або у формі короткотермінових курсів для працівників, що прагнули підвищити кваліфікацію. Це забезпечувало більш тісний зв'язок освіти дорослих із потребами ринку праці та сприяло гнучкості освітніх траєкторій. Завдяки таким механізмам дорослі здобувачі отримали можливість швидко реагувати на зміни в економіці та здобувати актуальні знання й навички.

У підсумку, Закон «Про освіту та навчання» (1996 р.) створив нормативно-правові умови для формування комплексної моделі освіти дорослого населення у Великій Британії та Північній Ірландії. Він забезпечив розширення доступу до навчальних ресурсів, заклав механізми партнерства між державою, навчальними закладами та бізнесом, а також сприяв розвитку концепції неперервної освіти як одного з провідних напрямів освітньої політики [53, с. 10].

Значну роль у правовому регулюванні освіти дорослих у Сполученому Королівстві відіграли урядові стратегії, спрямовані на розвиток концепції «навчання впродовж життя». В умовах стрімкої трансформації економіки наприкінці XX століття британський уряд усвідомив, що традиційні освітні моделі, орієнтовані переважно на молодь, не можуть повною мірою забезпечити

суспільні потреби. Виникла необхідність створення єдиного нормативно-правового підґрунтя для підтримки навчання осіб віком понад 16 років, у тому числі дорослого населення. Саме цим пояснюється поява у 1999 році Білої книги «Learning to Succeed: a New Framework for Post-16 Learning», яка стала стратегічним документом у сфері післяшкільної освіти та задала вектор подальшої законодавчої діяльності.

У Білій книзі вперше було чітко сформульовано завдання щодо створення цілісної та узгодженої системи освіти після 16 років, яка мала охоплювати як молодь, так і дорослих. Уряд виходив із того, що суспільство майбутнього потребуватиме постійного оновлення знань, а тому навчання має тривати протягом усього життя. Особливий акцент зроблено на необхідності ліквідації розриву між різними освітніми секторами, зокрема середньою школою, коледжами подальшої освіти, університетами та центрами навчання дорослих. Передбачалося, що нова система дозволить уникнути дублювання програм, сприятиме ефективному використанню ресурсів та зробить освітні траєкторії більш гнучкими.

Одним із головних нововведень, передбачених у Білій книзі, було створення Learning and Skills Council (LSC) – спеціального органу, відповідального за координацію післяшкільної освіти і навчання дорослих в Англії. Його завданням стало стратегічне планування, розподіл фінансування між навчальними закладами, а також контроль за якістю освітніх послуг. Це означало відхід від роздрібненої системи управління і перехід до більш цілісної моделі, у якій освіта дорослих визнавалася рівноправною частиною загальнонаціональної освітньої політики. Подібні структури були створені і в інших частинах Сполученого Королівства, з урахуванням децентралізованого характеру управління освітою.

Біла книга 1999 року також окреслила напрями державної підтримки освіти дорослих. Зокрема, уряд запропонував низку механізмів для стимулювання навчання дорослого населення: фінансування програм базової грамотності та цифрових навичок, розвиток навчання на робочому місці, підтримку осіб, які тривалий час перебували поза сферою зайнятості. Визначалася необхідність

співпраці з роботодавцями, які мали брати участь у фінансуванні програм підвищення кваліфікації працівників. У такий спосіб стратегія поєднувала освітні й економічні пріоритети, забезпечуючи гнучке реагування на потреби ринку праці.

Не менш важливою складовою стало посилення уваги до якості навчання дорослих. У документі наголошувалося, що освіта має бути не лише доступною, але й результативною, а отже, необхідно створювати ефективні механізми оцінювання. Передбачалося впровадження національних стандартів, які дозволяли б порівнювати результати навчання та визнавати здобуті компетентності у різних формах – формальній, неформальній чи інформальній. Це сприяло розвитку ідеї Національної кваліфікаційної рамки (National Qualifications Framework), яка згодом стала ключовим інструментом у системі освіти дорослих.

Слід зазначити, що стратегія «Learning to Succeed» мала також соціальний вимір. Вона визнавала, що значна частина дорослого населення перебуває у вразливому становищі через низький рівень освіти чи відсутність сучасних навичок. Тому уряд поставив за мету не лише підготувати конкурентоспроможних працівників для економіки, але й сприяти соціальній інтеграції, підвищенню громадянської активності та особистісному розвитку дорослих. Таким чином, документ інтегрував принципи рівності доступу до освіти, що відповідало ширшій концепції соціальної політики Великої Британії.

Хоча впровадження положень Білої книги супроводжувалося певними труднощами, зокрема критикою з боку частини освітян щодо надмірної централізації у діяльності LSC, у стратегічному плані цей документ став важливим кроком до інституалізації неперервної освіти. Він підготував підґрунтя для подальших реформ початку 2000-х років, включаючи ухвалення Закону «Про освіту та навички» (2008), що ще більше розширив можливості для дорослого населення у сфері здобуття нових знань і професійних компетентностей [39].

Закон «Про освіту та навички» (Education and Skills Act, 2008) також є одним із ключових документів, що визначив сучасні орієнтири освітньої політики Сполученого Королівства у сфері неперервного навчання та підготовки дорослих.

Одним із головних завдань цього закону було створення правових умов для розширення доступу дорослих до освітніх програм. Він передбачав розробку спеціальних курсів для осіб, старших за 19 років, які не мали належного рівня базових умінь – грамотності, математичних знань і цифрової компетентності. У документі наголошувалося, що саме ці навички є фундаментом для професійного розвитку та соціальної інтеграції у сучасному суспільстві. Крім того, закон закріпив положення щодо підтримки дорослих, які прагнули здобути нову професію або підвищити кваліфікацію відповідно до потреб ринку праці. Таким чином, він поєднав завдання економічного зростання з принципами соціальної інклюзії.

Окремо слід відзначити інклюзивний характер цього нормативно-правового акта. Закон містив положення, спрямовані на підтримку соціально вразливих груп населення – безробітних, осіб із низьким рівнем освіти, мігрантів та людей з особливими освітніми потребами. Для них передбачалися цільові програми, що фінансувалися державою або місцевими органами влади. Завдяки цьому освіта дорослих у Великій Британії розглядалася не лише як інструмент економічної політики, але й як важливий засіб подолання соціальної нерівності та забезпечення рівних можливостей [25, с. 268].

Особливістю нормативно-правового регулювання в Сполученому Королівстві є також активна роль недержавних структур. На відміну від жорстко централізованих моделей, де всі ключові рішення ухвалюються державними органами, британська система ґрунтується на принципах партнерства між урядом, освітніми інституціями, роботодавцями та громадськими організаціями. Це означає, що поряд із законодавчими актами парламенту та урядовими стратегіями суттєве значення мають ініціативи професійних асоціацій, акредитаційних агентств, благодійних фондів та приватних навчальних організацій.

Одним із ключових механізмів участі недержавного сектору є розробка та впровадження кваліфікаційних стандартів. У межах Національної кваліфікаційної рамки (National Qualifications Framework, пізніше – Regulated Qualifications

Framework) провідну роль відіграють незалежні акредитаційні органи та професійні ради, які визначають рівні підготовки та критерії визнання результатів навчання. Це дозволяє вбудовувати в офіційне нормативно-правове поле не лише формальну освіту, а й програми, що пропонуються приватними центрами підготовки, роботодавцями чи некомерційними організаціями. У такий спосіб держава гарантує якість і прозорість освітніх послуг, але водночас забезпечує високу гнучкість і адаптивність системи.

Важливу роль у сфері освіти дорослих відіграють також професійні асоціації та кваліфікаційні організації, серед яких варто виокремити City & Guilds, що є одним із провідних постачальників професійних сертифікацій і програм підвищення кваліфікації для дорослого населення. Їхня діяльність безпосередньо узгоджується з державними стандартами, але має власну нормативну базу, яка враховується у національному правовому полі. Подібним чином функціонують Chartered Institute of Personnel and Development (CIPD), Institute of Leadership and Management (ILM) та інші структури, що встановлюють професійні вимоги та визнаються законодавчо як уповноважені інституції у сфері кваліфікацій.

Окремої уваги заслуговує діяльність Відкритого університету (Open University), який має спеціальний правовий статус і є ключовим провайдером дистанційної та змішаної освіти для дорослих. Його моделі навчання стали прецедентними у сфері нормативного визнання результатів дистанційної та неформальної освіти, що було закріплено у низці державних актів. Такі інституції демонструють, що в британській моделі недержавні структури не просто доповнюють, а фактично формують частину правового поля, визначаючи стандарти, що набувають державного статусу.

Значний внесок у розвиток освіти дорослих здійснюють також благодійні фонди та громадські організації, які працюють у тісному зв'язку з урядовими стратегіями. Наприклад, організація National Institute of Adult Continuing Education (NIACE) (нині – Learning and Work Institute) розробляла пропозиції до законодавчих змін і брала участь у формуванні державної політики щодо навчання

впродовж життя. Подібні структури забезпечують врахування суспільних інтересів і голосу громадськості у сфері освітніх реформ, що підвищує легітимність нормативно-правових актів.

Не менш важливою є активна участь роботодавців і галузевих рад у правовому регулюванні освіти дорослих. Їхня діяльність спрямована на розробку стандартів професійної підготовки, узгодження змісту освітніх програм із потребами ринку праці та визначення пріоритетів у фінансуванні навчання. Законодавчо така співпраця підтримується численними актами, які зобов'язують освітні заклади враховувати позицію бізнесу та професійних організацій у процесі розробки програм.

Таким чином, активна роль недержавних структур є визначальною рисою нормативно-правового регулювання освіти дорослих у Сполученому Королівстві. Вона забезпечує баланс між централізованим законодавчим контролем і гнучкістю освітньої системи, дозволяє враховувати інтереси ринку праці, громадськості та окремих груп населення. Завдяки цьому британська модель регулювання вирізняється динамічністю, інноваційністю та високим рівнем відповідності сучасним соціально-економічним викликам [39].

У Північній Ірландії правове забезпечення освіти дорослих має низку особливостей, що зумовлені специфікою соціально-економічного та політичного розвитку регіону. На відміну від Англії, Уельсу чи Шотландії, де освітня політика здебільшого реалізується через загальнодержавні програми, у Північній Ірландії вона формується в контексті тривалого конфлікту та необхідності забезпечення соціальної стабільності. Це знайшло відображення в тому, що нормативно-правове регулювання сфери дорослої освіти має виразну соціальну орієнтацію й акцентує на інтеграції різних груп населення через навчання.

Ключову роль у правовому забезпеченні відіграє Департамент економіки Північної Ірландії (Department for the Economy, DfE), до компетенції якого входить розвиток подальшої та вищої освіти, а також професійної підготовки дорослого населення. У правовому полі важливе місце посідає Further Education (Northern

Ireland) Order 1997, який заклав основу для діяльності коледжів подальшої освіти (Further Education Colleges). Цей документ визначив їхній статус, автономію та ключові завдання, серед яких особливе значення має надання освітніх послуг дорослому населенню, перепідготовка кадрів і підтримка тих, хто не здобув належної базової освіти.

Особливу увагу в нормативно-правових актах приділено програмам, спрямованим на розвиток базових компетентностей. Одним із таких інструментів стала ініціатива Essential Skills (2002, оновлення 2010 р.), яка отримала законодавчу підтримку та стала обов'язковим напрямом діяльності навчальних закладів подальшої освіти. У межах цієї програми дорослі мають можливість безкоштовно здобути базову грамотність, арифметичні навички та цифрову компетентність. Правове закріплення Essential Skills свідчить про розуміння державою стратегічної важливості мінімального рівня знань і вмінь як основи для зайнятості, соціальної інтеграції та особистісного розвитку.

Не менш значущим нормативним орієнтиром стала стратегія «Success through Skills» (2006; оновлення 2011), що розроблена урядом Північної Ірландії з урахуванням потреб місцевої економіки. У ній законодавчо окреслюються цілі розвитку людського капіталу, пріоритетність перепідготовки кадрів та підтримки програм для безробітних. Документ наголошує на тому, що підвищення рівня кваліфікації дорослого населення є необхідною умовою конкурентоспроможності регіону, особливо в умовах його залежності від обмеженої кількості галузей промисловості. Важливо, що у правовому полі Північної Ірландії освітні реформи розглядаються не лише як засіб економічного зростання, а й як інструмент соціальної стабілізації після десятиліть політичного конфлікту.

Суттєве значення має й підтримка інклюзивності у сфері освіти дорослих. Законодавчі та стратегічні документи регіону передбачають спеціальні механізми фінансування програм для соціально вразливих груп – мігрантів, безробітних, осіб із низьким рівнем кваліфікації. Такі заходи сприяють зменшенню соціальних диспропорцій і розглядаються як частина ширшої політики примирення та

згуртованості суспільства. У цьому сенсі освіта дорослих у Північній Ірландії виконує подвійну функцію – економічну та соціально-політичну.

Важливим є й те, що у правовому полі Північної Ірландії освіта дорослих тісно інтегрована з політикою ринку праці. Законодавчі ініціативи спрямовані на активне залучення роботодавців до розробки навчальних програм і визначення потреб у навичках. Так, у низці актів передбачено створення партнерств між коледжами подальшої освіти та бізнесом, що дозволяє оперативно реагувати на зміни в економічній структурі регіону [27].

Отже, нормативно-правове забезпечення освіти дорослих у Сполученому Королівстві характеризується такими особливостями: децентралізованою моделлю управління, яка дозволяє враховувати регіональні відмінності; орієнтацією на концепцію навчання впродовж життя та соціальну інклюзію; тісною інтеграцією освіти дорослих із ринком праці через спеціальні законодавчі механізми; поєднанням формального, неформального й інформального навчання в межах єдиної кваліфікаційної системи. В цілому британський досвід демонструє ефективність комплексного нормативно-правового підходу, що дозволяє не лише підтримувати індивідуальні освітні ініціативи громадян, але й забезпечувати конкурентоспроможність економіки країни у глобалізованому світі.

1.4. Тенденції та стан розвитку освіти дорослих в Україні

Освіта дорослих у сучасній Україні є важливим чинником суспільного розвитку та однією з умов інтеграції держави до європейського та світового освітнього простору. Вона спрямована на забезпечення можливостей для безперервного навчання, підвищення кваліфікації, перепідготовки кадрів та розширення можливостей особистісного й професійного розвитку людини протягом усього життя. В умовах глобалізації, інформаційного суспільства та швидких соціально-економічних трансформацій саме навчання дорослого населення набуває особливого значення, оскільки дає змогу людині адаптуватися

до нових умов праці, здобувати затребувані компетентності та підвищувати конкурентоспроможність на ринку праці [15, с. 160].

Історія розвитку освіти дорослих в Україні тісно пов'язана з економічними і політичними процесами, що відбувалися в державі після здобуття незалежності. Якщо в радянський період основний акцент робився на підвищенні кваліфікації робітників і спеціалістів у рамках централізованої системи, то в сучасних умовах відбувається поступовий перехід до більш гнучких форм та моделей навчання, зорієнтованих на індивідуальні потреби громадян. Водночас, порівняно з країнами Європейського Союзу, де участь дорослого населення в освітніх програмах є звичною практикою, українська система лише формується, має багато недоліків і потребує цілісної державної політики.

Законодавче підґрунтя освіти дорослих в Україні було закладено у Національній доктрині розвитку освіти, Законах України «Про освіту» [11], «Про професійно-технічну освіту» [12], а також у низці стратегій і концепцій, спрямованих на розвиток безперервної освіти. Втім, донині немає єдиного системного закону саме про освіту дорослих, що ускладнює регламентацію діяльності закладів та програм у цій сфері. Інституційно до розвитку освіти дорослих залучені як державні структури (міністерства, центри зайнятості, професійно-технічні училища, університети), так і недержавні організації, міжнародні фонди та приватні освітні провайдери. Однак їхня взаємодія часто є фрагментарною, що знижує ефективність системи загалом.

Попит на освітні послуги серед дорослого населення постійно зростає. Основними групами, які звертаються до програм освіти дорослих, є працівники, що прагнуть підвищити кваліфікацію або опанувати нові навички; безробітні, які потребують перепідготовки для повернення на ринок праці; внутрішньо переміщені особи та військовослужбовці, що змушені шукати нові професійні шляхи; а також люди, які хочуть здобути додаткові знання з мов, інформаційних технологій, фінансової грамотності чи підприємництва. Найбільш популярними

напрямами стали курси іноземних мов, ІТ-програми, професійна перепідготовка у сфері бізнесу та послуг [20, с. 23].

Упродовж останніх років в Україні спостерігається низка важливих тенденцій у сфері освіти дорослих, що формуються під впливом глобалізаційних змін, технологічного прогресу, явищ як пандемія COVID-19 та воєнний конфлікт, а також за умов реформ в освітній політиці [3, с. 18].

Однією з провідних тенденцій сучасного розвитку освіти дорослих в Україні є посилення орієнтації на концепцію безперервного навчання. У сучасному світі динамічні зміни у сфері технологій, економіки та суспільних відносин призводять до того, що знання й навички, здобуті в межах формальної освіти, швидко втрачають актуальність. В умовах глобалізації та інтеграції у європейський простір праці українське суспільство дедалі гостріше відчуває потребу у створенні можливостей для постійного оновлення компетентностей та професійної мобільності. Це обумовлює зростання ролі безперервної освіти як невід'ємного компонента розвитку людського капіталу.

Посилення орієнтації на навчання впродовж життя виявляється у кількох важливих напрямках. Передусім це зростання попиту на короткотермінові освітні програми, які дозволяють швидко здобути практичні навички, затребувані на ринку праці. Мова йде про курси перепідготовки, підвищення кваліфікації, тренінги з інформаційних технологій, іноземних мов, підприємництва чи фінансової грамотності. Дорослі слухачі віддають перевагу таким форматам, оскільки вони дають змогу поєднувати навчання з професійною діяльністю та сімейними обов'язками, а також забезпечують швидке повернення інвестицій у вигляді нових можливостей працевлаштування.

Ще однією характерною рисою є зростання ролі державної та міжнародної політики. В Україні ухвалюються стратегічні документи, які визнають безперервну освіту основою розвитку людського капіталу. Значну підтримку надають міжнародні організації та донори, які фінансують програми перекваліфікації, навчання внутрішньо переміщених осіб, підготовки до цифрової

економіки. Така співпраця сприяє інтеграції української системи освіти дорослих у європейський освітній простір і формуванню вітчизняних стандартів відповідно до європейських підходів [6, с. 104].

Також серед тенденцій розвитку освіти дорослих в Україні посідає поширення та зростання значення неформальної та інформальної освіти. Ці форми навчання істотно доповнюють і розширюють можливості формальної освітньої системи, забезпечуючи доступ до знань і навичок, необхідних для сучасної людини. Неформальна освіта охоплює організовані навчальні програми поза межами традиційних закладів (курси, тренінги, семінари, громадські освітні ініціативи), тоді як інформальна освіта відбувається у повсякденному житті через самоосвіту, професійний досвід, участь у соціальних практиках, використання онлайн-ресурсів.

Значення цих форм освіти постійно зростає у зв'язку з кількома важливими факторами. По-перше, сучасний ринок праці швидко змінюється: нові професії виникають, старі втрачають актуальність, технології оновлюються з безпрецедентною швидкістю. У таких умовах доросла людина потребує оперативного оновлення компетентностей, і саме неформальна та інформальна освіта забезпечують найбільш гнучкі можливості для цього. По-друге, у ситуації війни та внутрішніх соціальних потрясінь неформальні освітні практики стають важливим засобом соціальної інтеграції, професійної перепідготовки та психологічної підтримки. Вони допомагають внутрішньо переміщеним особам, ветеранам та іншим вразливим групам знайти нові життєві та професійні орієнтири.

Популярність неформальної освіти в Україні підтверджується активним розвитком онлайн-платформ, громадських ініціатив та освітніх програм приватного сектору. Наприклад, платформи Prometheus, EdEra, Coursera, а також державна «Дія. Цифрова освіта» пропонують широкий спектр курсів – від цифрової грамотності до підприємництва й управління проєктами. Інформальна освіта, у свою чергу, охоплює щоденне навчання через професійні практики,

волонтерську діяльність, обмін досвідом у колективах, використання цифрових ресурсів та освітніх каналів. Вона сприяє формуванню культури самоосвіти та підвищенню загального освітнього рівня суспільства.

Важливим викликом залишається визнання результатів неформального та інформального навчання на офіційному рівні. У багатьох європейських країнах уже існують механізми сертифікації знань і навичок, здобутих поза межами формальної освіти. В Україні ж ця практика перебуває на початковому етапі розвитку, однак саме вона може забезпечити більш справедливе й ефективне використання людського потенціалу [2, с. 10].

Технологізація освітнього процесу та активне впровадження цифрових інструментів – це ще одна тенденція розвитку освіти дорослих в Україні. У сучасному інформаційному суспільстві саме цифрові технології забезпечують новий рівень доступності й гнучкості навчання, що особливо важливо для дорослого населення, яке поєднує освітні потреби з професійними, сімейними та соціальними обов'язками. Використання інтернет-ресурсів, мобільних застосунків, освітніх платформ і масових відкритих онлайн-курсів відкриває широкі можливості для підвищення кваліфікації, перепідготовки та самоосвіти.

Особливого значення цифрові інструменти набули в умовах пандемії COVID-19 та подальших воєнних подій, які кардинально змінили умови функціонування освітнього середовища. Масове запровадження дистанційних форматів стало вимушеною, але водночас продуктивною практикою, що довела ефективність онлайн-навчання.

Технологізація освіти дорослих дозволяє долати територіальні та соціальні бар'єри. Люди з віддалених регіонів, внутрішньо переміщені особи, люди з інвалідністю чи ті, хто обмежений у пересуванні, отримують реальний доступ до якісних освітніх ресурсів. Цифрові інструменти також створюють можливості для персоналізації навчального процесу: слухач може обирати темп, формат і навіть форму взаємодії з викладачем чи іншими учасниками.

Водночас розвиток технологізованої освіти дорослих супроводжується низкою викликів. По-перше, не всі громадяни мають достатній рівень цифрової грамотності для повноцінного використання нових освітніх можливостей. По-друге, зберігається проблема технічної інфраструктури – нестабільний інтернет-зв'язок, відсутність сучасних пристроїв або програмного забезпечення. По-третє, виникає потреба у гарантуванні якості онлайн-курсів та визнанні здобутих у такий спосіб результатів на рівні держави та роботодавців [1, с. 13].

Наступна тенденція – зростання уваги до соціально незахищених категорій дорослих. У сучасних умовах економічних і соціальних трансформацій саме ці групи найбільше потребують підтримки у здобутті нових знань і навичок, які допоможуть їм адаптуватися до змін на ринку праці, знайти нові можливості для самореалізації та подолати соціальну ізоляцію. До таких категорій зазвичай відносять внутрішньо переміщених осіб, безробітних, ветеранів і військовослужбовців, людей з інвалідністю, осіб передпенсійного та пенсійного віку, жінок, які довгий час були поза офіційним ринком праці, а також мешканців віддалених сільських територій.

Освіта дорослих у цьому контексті виконує не лише економічну, але й соціальну та гуманітарну функцію. Для внутрішньо переміщених осіб та біженців навчальні програми є засобом швидкої адаптації до нових умов проживання і відновлення конкурентоспроможності на місцевому ринку праці. Для ветеранів та демобілізованих військовослужбовців курси перепідготовки та психологічної підтримки стають важливим етапом інтеграції у мирне життя. Для людей з інвалідністю освітні можливості відкривають шлях до самореалізації, соціальної активності та залучення у професійну діяльність. Особи старшого віку завдяки участі у програмах цифрової грамотності чи фінансової обізнаності отримують можливість залишатися активними учасниками суспільних процесів.

В Україні останніми роками спостерігається зростання кількості програм і проєктів, спрямованих саме на підтримку таких категорій. Державні структури, міжнародні організації та громадські об'єднання реалізують ініціативи з навчання

цифровим навичкам, підприємництву, мовній підготовці, професійній перепідготовці. Наприклад, освітня платформа «Дія. Цифрова освіта» пропонує доступні курси для людей різного віку, а міжнародні проєкти ЄС та ПРООН фінансують програми для переселенців і ветеранів. Особливий акцент робиться на безкоштовності таких курсів і на створенні умов рівного доступу до них.

Попри позитивні зрушення, існують і проблеми: обмежене фінансування, нерівний доступ між містом і селом, недостатня кількість спеціалістів, здатних працювати із соціально вразливими групами. Також актуальним залишається питання визнання результатів навчання, здобутих у межах таких програм, що є необхідною умовою для подальшого працевлаштування [5, с. 26].

Наступна тенденція, які ми розглянемо, це підвищення ролі державної та міжнародної політики у розвитку освіти дорослих. На національному рівні останніми роками відбулися важливі кроки у напрямі нормативного врегулювання освіти дорослих. Прийняття нового Закону України «Про освіту», Національної стратегії розвитку освіти та окремих урядових програм дало поштовх для визнання освіти дорослих як окремої складової освітньої політики. Державні інституції, зокрема Міністерство освіти і науки України та Державна служба зайнятості, поступово розширюють спектр програм підвищення кваліфікації, перекваліфікації безробітних та цифрової грамотності громадян. Особливого значення набула платформа «Дія. Цифрова освіта», яка стала державним інструментом формування цифрових компетентностей широких верств населення.

Водночас суттєву роль у розвитку освіти дорослих відіграють міжнародні організації та партнерські програми. Європейський Союз, ПРООН, ЮНЕСКО, USAID, німецьке товариство GIZ та інші міжнародні донори активно інвестують у реалізацію проєктів для різних категорій дорослих українців. Серед основних напрямів такої співпраці – професійна перепідготовка внутрішньо переміщених осіб та ветеранів, розвиток підприємницьких і цифрових навичок, сприяння жіночому лідерству, інтеграція принципів інклюзивної освіти. Міжнародна допомога не лише забезпечує фінансову підтримку, а й сприяє впровадженню

європейських стандартів у сфері визнання результатів неформального й інформального навчання, розвитку системи мікросертифікації та забезпечення якості освітніх послуг.

Важливим чинником є й гармонізація української освітньої політики з європейськими підходами. Участь України у Болонському процесі та співпраця в межах програм Erasmus+ і Європейської освітньої платформи створюють умови для запозичення найкращих практик та їх адаптації до національних потреб. Така інтеграція сприяє формуванню спільного простору освіти впродовж життя, де українські громадяни зможуть користуватися міжнародним визнанням отриманих знань і навичок [30, с. 32].

Важливою тенденцією розвитку освіти дорослих в Україні є посилення її інтеграції з ринком праці та виробничою сферою. Сучасні економічні умови, швидкі технологічні зміни та потреби роботодавців формують нові запити до компетентностей працівників, що зумовлює необхідність тісної співпраці освітніх інституцій із бізнесом, промисловими підприємствами та службами зайнятості. Така взаємодія дозволяє перетворити освіту дорослих на ефективний інструмент розвитку людського капіталу та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Поєднання навчання з потребами ринку праці проявляється у зростанні кількості програм професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації, які орієнтовані на конкретні галузі – інформаційні технології, машинобудування, аграрний сектор, сферу обслуговування. Служба зайнятості України активно співпрацює з центрами професійної освіти та підприємствами, організовуючи курси під запити конкретних роботодавців. У результаті слухачі отримують знання й навички, що одразу можуть бути застосовані у практичній діяльності.

Важливим напрямом інтеграції є розвиток дуальних і модульних програм, які поєднують теоретичне навчання з практичною підготовкою на виробництві. Це дає змогу дорослим не лише здобувати нові знання, а й одразу закріплювати їх у реальних умовах праці, що підвищує ефективність навчання і зменшує період адаптації працівника на новому робочому місці.

В умовах війни та післявоєнного відновлення особливого значення набувають освітні ініціативи, спрямовані на перепідготовку внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та людей, які втратили роботу через руйнування підприємств. Інтеграція освіти дорослих із програмами економічного відновлення створює можливість швидкого залучення цих груп до продуктивної діяльності та зменшення соціальної напруги.

Однак, існують певні виклики: недостатня системність співпраці між освітніми установами й роботодавцями, нерівномірний розвиток програм у регіонах, обмежене фінансування та відсутність єдиного механізму прогнозування майбутніх потреб ринку праці. Подолання цих проблем вимагає узгодженої державної політики, активної участі бізнес-структур та ширшого використання міжнародного досвіду [33, с. 142].

Наступна тенденція – збільшення важливості гнучких форматів навчання, які дають змогу поєднувати освітній процес із професійною діяльністю, сімейними обов'язками та іншими аспектами життя. Традиційні форми навчання, що передбачають тривале відвідування стаціонарних курсів чи освітніх установ, дедалі більше поступаються місцем короткостроковим, модульним та дистанційним програмам, які орієнтовані на конкретні потреби слухачів. Гнучкі формати особливо актуальні для дорослих, які працюють або знаходяться у процесі професійної перепідготовки. Вони дозволяють самостійно обирати час і темп навчання, комбінувати різні освітні ресурси та адаптувати освітню траєкторію до власних життєвих обставин. Серед найпоширеніших прикладів — онлайн-курси, змішане навчання, мікрокурси, майстер-класи, вебінари, інтенсиви та корпоративні тренінги.

Гнучкі освітні моделі сприяють також поширенню ідеї мікросертифікації, коли здобуті знання підтверджуються короткостроковими сертифікатами, що визнаються роботодавцями. Це забезпечує швидке реагування на зміну потреб ринку праці й підвищує мобільність працівників. Важливим є й розвиток

корпоративного навчання, яке дедалі частіше впроваджується українськими компаніями для підвищення кваліфікації персоналу без відриву від роботи.

Разом із перевагами існують і недоліки, такі як нерівний доступ до цифрових ресурсів, недостатня кількість якісних програм у деяких регіонах, проблеми із системою визнання результатів неформального навчання. Вирішення цих питань потребує підтримки з боку держави та партнерства з міжнародними організаціями [13, с. 104].

Остання ключова тенденція – *необхідність і розвиток системи визнання результатів освіти поза формальною освітою*. Це означає, що здобутий у неформальних курсах, самоосвіті чи на робочому місці досвід повинен бути визнаним як частина компетенцій. Це важливо як для працевлаштування, так і для особистісного розвитку та мотивації. В Україні робляться перші кроки у цьому напрямі. Державна служба зайнятості запроваджує процедури підтвердження кваліфікацій, здобутих у процесі трудової діяльності; на рівні законодавства обговорюється створення національної рамки кваліфікацій, сумісної з європейською. Поступово розвиваються ініціативи з мікросертифікації, що дозволяють підтверджувати окремі компетентності та визнавати їх як частину професійного портфолію. Значну роль у цьому відіграють також міжнародні партнери – ЄС, ЮНЕСКО, ПРООН, які підтримують українські проєкти з гармонізації системи визнання з європейськими стандартами.

Проблемами є: відсутність уніфікованих процедур оцінювання результатів навчання, недостатня обізнаність роботодавців і суспільства з перевагами цієї системи, брак ресурсів для її широкого впровадження. Подолання цих проблем вимагає комплексних державних рішень, підготовки фахівців для оцінювання компетентностей, активної участі роботодавців у процесі сертифікації та інформування дорослого населення про можливості підтвердження своїх знань і навичок [7, с. 324].

Отже, визначені тенденції розвитку освіти дорослих свідчать про поступове формування в Україні сучасної моделі навчання дорослого населення. Серед них

особливо важливими є: орієнтація на безперервну освіту; поширення неформального та інформального навчання; технологізація освітнього процесу; зростання значення гнучких форматів навчання; інтеграція освіти з ринком праці та виробництвом; підтримка соціально вразливих груп; підвищення ролі державної та міжнародної політики; розвиток системи визнання результатів навчання, здобутих поза формальною освітою. У сукупності ці тенденції формують основу для побудови ефективної системи освіти дорослих, що відповідає вимогам сучасного світу.

Висновки до розділу I

1.Проведений аналіз в першому розділі дає підстави стверджувати, що освіта дорослих є динамічним і багатограним феноменом, розвиток якого зумовлений історичними, соціальними, економічними та технологічними змінами суспільства. Її витoki сягають давніх цивілізацій, де дорослі отримували знання для виконання професійних, релігійних чи управлінських функцій. Подальша еволюція, особливо в період індустріалізації та становлення масової освіти, сприяла появі різноманітних форм позашкільного навчання, що заклали основу сучасних систем освіти дорослого населення.

2.Теоретичне обґрунтування освіти дорослих зазнало значного розвитку впродовж XX-XXI століть. Андрагогічний підхід М. Ноулза, гуманістичні ідеї А. Маслоу та К. Роджерса, критична педагогіка П.Фрейре, професійно-орієнтований та інтегративний підходи – усі вони формують концептуальну основу для розуміння специфіки навчання дорослих. Їх об'єднує визнання важливості життєвого досвіду, самостійності, внутрішньої мотивації, практичної спрямованості та соціального контексту навчання.

3. На міжнародному рівні розвиток освіти дорослих підтримується низкою стратегічних документів ЮНЕСКО, таких як Гамбурзька декларація (1997), Бельмська декларація (2009) та Маракеська рамкова програма дій (2022). У них підкреслюється право дорослої людини на навчання, значення освіти дорослих для демократії, сталого розвитку, соціальної справедливості, цифрової грамотності та громадянських компетентностей .

4. Досвід Великої Британії засвідчує, що освіта дорослих може стати потужним інструментом державної політики, спрямованої на розвиток людського капіталу. Відкритий університет, система дистанційної освіти, стратегія «Навчання протягом життя» та Закон «Про освіту та навички» (2008) заклали підґрунтя для широкого доступу до якісних програм навчання, розвитку цифрових компетентностей та забезпечення соціальної інтеграції вразливих груп населення.

Державна політика робить акцент на гнучких освітніх траєкторіях, визнанні неформальної освіти, цифровізації та мікрокваліфікаціях .

5.В Україні освіта дорослих також набуває стратегічного значення, оскільки є важливим чинником модернізації ринку праці, розвитку людського капіталу й інтеграції у європейський освітній простір. Сучасні тенденції включають орієнтацію на безперервне навчання, цифровізацію, тісну співпрацю з роботодавцями, розширення програм професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації, а також активний розвиток неформальної та інформальної освіти . Важливою особливістю є зростання ролі міжнародних програм підтримки та впровадження європейських стандартів у сфері освіти дорослих.

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНІЙ ІРЛАНДІЇ

2.1. Характеристика центрів освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії

Поняття «центр освіти дорослих» у педагогічній теорії та практиці трактується багатогранно, залежно від країни, освітньої системи та соціально-економічних умов. У найзагальнішому сенсі центр освіти дорослих – це освітня установа або організаційна структура, метою якої є забезпечення доступу дорослого населення до навчання, професійної підготовки, перепідготовки та розвитку особистісних компетентностей. Такі центри можуть мати різну форму власності (державну, комунальну, приватну або громадську) і функціонують на різних рівнях: від місцевих громадських ініціатив до національних мереж навчальних закладів [43].

Основними завданнями центрів освіти дорослих є створення умов для безперервного навчання, сприяння розвитку людського капіталу, підвищення конкурентоспроможності населення на ринку праці, а також формування громадянської активності й соціальної відповідальності. Вони виступають посередником між державою, освітньою системою, ринком праці та громадянами, забезпечуючи реалізацію концепції «навчання упродовж життя».

Центри освіти дорослих є важливою ланкою системи безперервного навчання та соціального розвитку суспільства. Вони виконують низку освітніх, соціальних, економічних, культурних і психологічних функцій, спрямованих на задоволення потреб дорослого населення у знаннях, уміннях і життєвих компетентностях. У сучасному світі, де знання мають ключове значення для професійного та особистісного зростання, діяльність центрів освіти дорослих

набуває стратегічного значення для сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності економіки та соціальної інтеграції громадян [3, с. 19].

У сучасній Великій Британії під центрами освіти дорослих розуміють будь-які установи, що забезпечують можливість здобуття або вдосконалення знань після завершення обов'язкової шкільної освіти, незалежно від форми власності чи способу фінансування. Головними принципами їхньої діяльності є доступність, інклюзія, гнучкість і практична спрямованість. Відповідно до визначення, прийнятого Міністерством освіти (Department for Education), центри освіти дорослих – це організації, які забезпечують можливість навчання для осіб віком від 19 років і старше, спрямованого на розвиток основних навичок, працевлаштування, професійне зростання або особистісний розвиток.

Британські центри освіти дорослих виконують багатофункціональну роль. Їхня діяльність охоплює:

- освітню функцію, надання можливості дорослим здобути базову освіту, підвищити кваліфікацію або змінити професію;
- соціальну функцію, підтримку соціальної інтеграції, особливо для людей із вразливих груп;
- економічну функцію, розвиток людського капіталу для потреб ринку праці;
- культурно-просвітницьку функцію, розвиток громадянських і культурних компетентностей [14, с. 206].

Британська система центрів освіти дорослих вирізняється низкою характерних рис (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Характеристика британської системи центрів освіти дорослих

Характерна риса	Особливості
Децентралізованість і автономія	Центри мають право самостійно визначати напрями діяльності, адаптуючи програми до потреб місцевих громад
Партнерська взаємодія	Активна співпраця між державою, бізнесом, громадськими організаціями та навчальними закладами

Гнучкість навчальних програм	Можливість індивідуального вибору формату, часу та темпу навчання
Соціальна орієнтація	Пріоритетність підтримки груп ризику та осіб, які мають обмежений доступ до освіти
Інноваційність	Впровадження цифрових технологій, онлайн-платформ, дистанційного навчання

Центри освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії функціонують у різних формах:

- коледжі подальшої освіти;
- муніципальні центри освіти дорослих;
- університетські центри освіти дорослих;
- громадські та добровільні організації;
- приватні центри професійного розвитку;
- онлайн- та дистанційні центри навчання дорослих;
- освітні центри на базі підприємств;
- центри освіти для осіб похилого віку [53, с. 14].

Розглянемо їх більш детально.

1) **Коледжі подальшої освіти (Further Education Colleges)** посідають центральне місце в системі освіти дорослих Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Вони є ключовою ланкою між середньою та вищою освітою, забезпечуючи широкі можливості для продовження навчання, підвищення кваліфікації, перекваліфікації та особистісного розвитку дорослого населення. Ці заклади функціонують як автономні освітні інституції, що пропонують різноманітні академічні, професійні та прикладні програми, орієнтовані на потреби ринку праці та місцевих громад.

Британські коледжі подальшої освіти активно співпрацюють із місцевими підприємствами, службами зайнятості, муніципалітетами та благодійними організаціями, що забезпечує практичну спрямованість навчальних програм і сприяє працевлаштуванню випускників. Вони виступають не лише освітніми

зкладами, але й центрами розвитку місцевої економіки, створюючи можливості для підготовки фахівців затребуваних галузей. У Північній Ірландії, наприклад, діє шість регіональних коледжів подальшої освіти, які мають розгалужену мережу навчальних центрів і тісно співпрацюють із роботодавцями та державними службами.

Важливою особливістю цих коледжів є орієнтація на принципи інклюзивності та рівного доступу до освіти. Вони надають підтримку слухачам із соціально вразливих груп (безробітним, мігрантам, особам з інвалідністю, літнім людям, а також тим, хто не завершив середню школу). Завдяки цьому коледжі подальшої освіти виконують не лише освітню, але й соціальну функцію, сприяючи розвитку людського потенціалу, підвищенню рівня зайнятості та соціальної інтеграції [26, с. 23].

2) Муніципальні центри освіти дорослих. Ці центри функціонують під егідою місцевих органів влади (Local Authorities) та забезпечують реалізацію програм навчання в громаді, спрямованого на підвищення базових компетентностей дорослого населення, розвиток соціальної активності та особистісного потенціалу. Їхня діяльність має виразний соціально-освітній характер, адже головна мета полягає не лише у передачі знань, а й у сприянні соціальній інтеграції, подоланні нерівності та підтримці громадян, які мають обмежений доступ до формальної освіти. Вони часто працюють у партнерстві зі школами, бібліотеками, культурними закладами, благодійними організаціями та релігійними громадами, що забезпечує доступність навчання безпосередньо в місцях проживання слухачів. Такий підхід сприяє зміцненню місцевих спільнот, розвитку соціального капіталу та формуванню активного громадянства.

Діяльність муніципальних центрів фінансується з різних джерел таких, як державних освітніх грантів, місцевих бюджетів, благодійних фондів та частково внесків самих слухачів. Управління центрами здійснюється відповідно до національних стратегій розвитку освіти дорослих, однак вони мають значну автономію у формуванні навчальних програм з урахуванням локальних потреб. В

Англії такі заклади зазвичай називають Adult Community Learning Centres, у Шотландії вони діють у межах концепції Community Learning and Development (CLD), а в Уельсі та Північній Ірландії, як складова регіональних освітніх служб для дорослого населення.

Муніципальні центри освіти дорослих виконують не лише освітню, але й соціально-культурну місію: вони підтримують людей, які опинилися в складних життєвих обставинах, стимулюють розвиток міжкультурного діалогу, допомагають адаптуватися мігрантам і сприяють формуванню інклюзивного суспільства [30, с. 33].

3) Університетські центри освіти дорослих. Становлять важливу складову системи безперервного навчання, яка поєднує академічну традицію з принципом доступності освіти для всіх. Такі центри функціонують при університетах як спеціальні підрозділи або департаменти. Їхня діяльність спрямована на надання можливостей для інтелектуального, професійного й особистісного розвитку осіб, які бажають продовжити навчання після завершення формальної освіти або повернутися до академічного середовища після тривалої перерви.

Основними завданнями університетських центрів освіти дорослих є розширення доступу до вищої освіти, оновлення знань і компетентностей відповідно до сучасних викликів, а також підтримка академічної мобільності населення. Серед провідних університетів, що мають потужні підрозділи безперервної освіти є Оксфордський, Кембриджський, Лідський, Бірмінгемський та Единбурзький університети. Наприклад, Оксфордський департамент освіти дорослих пропонує сотні курсів щороку, у тому числі програми з дистанційним та змішаним навчанням, що дає змогу студентам поєднувати навчання з роботою. Подібним чином Кембриджський інститут безперервної освіти (Institute of активно залучає дорослих слухачів до університетського середовища, сприяючи демократизації академічних знань [15, с. 171].

4) Громадські та добровільні організації. На відміну від державних чи університетських структур, такі організації діють переважно на основі

громадської ініціативи, благодійної діяльності та волонтерства, орієнтуючись на потреби конкретних соціальних груп і місцевих спільнот. Їх головна місія полягає у сприянні соціальній справедливості, залученні до освіти людей, які з різних причин не мають доступу до формального навчання, та розвитку активного громадянства.

Такі центри часто стають осередками соціальної підтримки, де навчання поєднується з консультуванням, волонтерськими проектами, культурними заходами та ініціативами взаємодопомоги. Завдяки цьому громадські організації сприяють зміцненню соціальної згуртованості, розвитку локальних громад і підвищенню якості життя їхніх членів.

Серед найвідоміших громадських і добровільних організацій, що діють у сфері освіти дорослих у Великій Британії, варто відзначити Workers' Educational Association (WEA) – одну з найстаріших освітніх благодійних структур, засновану ще у 1903 році. Вона має понад сотню місцевих філій по всій країні й щорічно навчає десятки тисяч дорослих слухачів. Інші організації, як-от National Institute of Adult Continuing Education (NIACE) (нині Learning and Work Institute), U3A (University of the Third Age) та різноманітні місцеві благодійні фонди, також активно реалізують програми для людей різного віку, зокрема для літніх громадян, мігрантів і безробітних. Діяльність громадських і добровільних освітніх організацій фінансується з державних грантів, пожертв, членських внесків і партнерських проектів [14, с. 207].

5) Приватні центри професійного розвитку. Є динамічним і важливим елементом системи освіти дорослих, що відповідає потребам сучасного ринку праці. Ці установи функціонують на комерційних засадах і пропонують навчальні програми, орієнтовані насамперед на підвищення кваліфікації, перепідготовку, розвиток спеціалізованих навичок і вдосконалення професійної компетентності працівників різних галузей. Їх діяльність тісно пов'язана з економічним розвитком країни, адже вони допомагають забезпечити конкурентоспроможність робочої сили та задовольнити запити роботодавців у кваліфікованих кадрах.

Приватні освітні центри пропонують широкий спектр програм, що завершуються сертифікацією або присвоєнням професійних кваліфікацій. Особливу популярність мають курси з управління, фінансів, маркетингу, інформаційних технологій, проєктного менеджменту, дизайну, інженерії, охорони здоров'я та сфери послуг. Багато таких закладів мають акредитацію від провідних професійних організацій, зокрема Chartered Management Institute (CMI), City & Guilds, Institute of Leadership and Management (ILM), що гарантує високу якість навчання та визнання здобутих кваліфікацій як у Великій Британії, так і за її межами [8, с. 52].

б) Онлайн- та дистанційні центри навчання дорослих. Вони надають можливість здобувати нові знання, навички та кваліфікації незалежно від місця проживання, віку чи соціального статусу слухачів. Такі центри відіграють важливу роль у створенні гнучкої освітньої системи, що відповідає потребам цифрового суспільства та динамічного ринку праці. Особливо значущою стала їхня роль у період пандемії COVID-19, коли дистанційне навчання стало основним способом продовження освітнього процесу для мільйонів дорослих у країні.

Такі центри охоплюють різноманітні напрями: цифрові технології, менеджмент, охорону здоров'я, педагогіку, інженерію, соціальні науки, іноземні мови та особистісний розвиток. Найбільш відомими провайдерами дистанційної освіти є The Open University, FutureLearn, University of London Online, а також численні регіональні центри та приватні навчальні платформи. The Open University, заснований у 1969 році, став світовим лідером у сфері дистанційного навчання, надаючи можливість понад двом мільйонам слухачів отримати вищу освіту без відвідування кампусу.

Особливістю онлайн-центрів є використання інноваційних технологій і цифрових інструментів для забезпечення інтерактивності та ефективності навчального процесу. Використання платформ дистанційного навчання (Moodle, Canvas, Blackboard), відеолекцій, віртуальних лабораторій, інтерактивних симуляцій і чатів зі студентами дозволяє створити гнучке, доступне та

персоналізоване середовище. Це забезпечує можливість поєднувати навчання з роботою, сімейними обов'язками та іншими життєвими потребами.

Онлайн- та дистанційні центри навчання також виконують важливу соціальну функцію, вони розширюють доступ до освіти для людей, які проживають у віддалених регіонах, мають обмежені фізичні можливості або не можуть відвідувати традиційні навчальні заклади. Вони сприяють підвищенню цифрової грамотності населення, розвитку критичного мислення та професійної мобільності [6, с. 108].

7) Освітні центри на базі підприємств. Такі центри функціонують у межах великих компаній, корпорацій або виробничих установ і спрямовані на розвиток професійних компетентностей працівників, підвищення їхньої кваліфікації, а також на вдосконалення організаційної культури. Їхня діяльність є частиною концепції навчання на робочому місці, яке поєднує практичний досвід із системним освітнім підходом.

Основна мета освітніх центрів на підприємствах полягає у створенні можливостей для постійного розвитку персоналу, адаптації працівників до технологічних інновацій, змін у структурі виробництва та нових вимог ринку праці. Багато британських компаній, зокрема British Telecom, Rolls-Royce, Tesco, Barclays, мають власні корпоративні академії або навчальні центри, що пропонують програми внутрішнього підвищення кваліфікації, а також співпрацюють з університетами й коледжами. У Північній Ірландії подібні центри діють у межах регіональної програми Skills for Work, що підтримується урядом і спрямована на розвиток кваліфікацій робітників відповідно до потреб економіки. Підприємства співпрацюють із державними коледжами подальшої освіти, створюючи спільні навчальні лабораторії, симуляційні центри та програми сертифікації. Така взаємодія бізнесу й освіти забезпечує високу якість підготовки кадрів і сприяє підвищенню продуктивності праці [4, с. 149].

8) Центри освіти для осіб похилого віку. Їхня діяльність ґрунтується на принципах активного старіння, рівних можливостей і соціальної включеності,

адже навчання у зрілому віці розглядається не лише як засіб набуття знань, а й як інструмент підтримання життєвої енергії, психічного здоров'я та громадянської активності.

Такі центри функціонують у різних організаційних формах, як окремі навчальні заклади, підрозділи університетів, муніципальні освітні центри чи громадські ініціативи. Найвідомішою мережею є University of the Third Age (U3A) (Університет третього віку), який об'єднує десятки тисяч учасників по всій Великій Британії. Ця організація базується на принципі взаємного навчання: слухачі не лише здобувають нові знання, а й діляться власним життєвим і професійним досвідом.

Центри освіти для літніх людей створюють сприятливе соціально-культурне середовище, у якому навчання поєднується із спілкуванням, взаємопідтримкою та волонтерською діяльністю. Особлива увага приділяється розвитку цифрових навичок, адже технологічна грамотність дозволяє людям похилого віку залишатися соціально активними, підтримувати зв'язок із родиною та суспільством. Крім того, багато таких програм мають терапевтичний ефект, сприяючи профілактиці ізоляції, депресії та зниженню когнітивних функцій.

У Північній Ірландії центри освіти для осіб похилого віку функціонують у партнерстві з місцевими радами, коледжами подальшої освіти, бібліотеками та благодійними фондами, що дає змогу організовувати доступні курси навіть у малих громадах. Важливо, що навчання для літніх людей часто є безкоштовним або частково фінансується за рахунок державних і благодійних програм, що забезпечує його інклюзивність і масовість [8, с. 53].

Отже, система центрів освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії є надзвичайно різноманітною та поліструктурною. До неї входять державні коледжі, муніципальні центри, університетські підрозділи, благодійні та громадські організації, приватні тренінгові компанії, онлайн- та корпоративні навчальні осередки, а також ініціативи для літніх людей.

Кожен із цих видів виконує власну місію, але всі вони взаємодоповнюють одне одного, забезпечуючи реалізацію принципу «освіта протягом життя для всіх».

2.2. Аналіз ефективності програм освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії щодо впровадження в систему освіти

Освіта дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії є багаторівневою системою, яка охоплює широкий спектр програм і напрямів навчання. Програми освіти дорослих спрямовані як на підвищення базових навичок, так і на професійний розвиток, академічне зростання та особистісне самовдосконалення. У структурі британської системи виділяють кілька основних типів програм: формальні, неформальні, інформальні, професійно-технічні, академічні, громадянські, онлайн- і комбіновані. Їх взаємодія створює єдине освітнє середовище, яке забезпечує гнучкість і доступність навчання для всіх категорій населення [14, с. 208].

Першу групу становлять формальні програми освіти дорослих, які є частиною офіційної системи освіти та ведуть до здобуття кваліфікації, визнаної на національному рівні. До них належать курси подальшої освіти (Further Education, FE), професійної підготовки (Vocational Education and Training, VET), а також університетські програми безперервного навчання. Формальні програми зазвичай організовуються коледжами, університетами або акредитованими навчальними центрами та передбачають оцінювання знань, видачу сертифікатів і дипломів. Вони спрямовані на здобуття нових професій, перекваліфікацію, підвищення рівня освіти або підготовку до вступу в університет. Найпоширенішими є програми Level 1-5 відповідно до Національної рамки кваліфікацій (NQF), що дозволяють слухачам поступово підвищувати свій освітній рівень.

Другу групу становлять неформальні програми освіти дорослих, які орієнтовані переважно на розвиток особистісних, соціальних і культурних

компетентностей. Такі програми не завжди передбачають офіційне оцінювання або сертифікацію, але мають важливе значення для соціальної інтеграції, зміцнення громадянської активності та підвищення якості життя. Їх часто організовують муніципальні центри, громадські організації, церкви, волонтерські об'єднання та культурні інституції. Прикладами таких програм є курси з основ фінансової грамотності, охорони здоров'я, екологічної освіти, мистецтва, комунікації, мов для новоприбулих мігрантів (ESOL) та розвиток «м'яких навичок». Особливість неформальної освіти полягає в тому, що вона забезпечує доступ до навчання людям, які не мають можливості чи бажання брати участь у формальних освітніх процесах.

Інформальна освіта дорослих – це третій тип програм, який охоплює самостійне, самоорганізоване навчання у повсякденному житті. У британському контексті цей тип навчання підтримується державними й недержавними ініціативами через доступ до бібліотек, відкритих онлайн-ресурсів, навчальних платформ і громадських проєктів. Наприклад, програми Learning at Work Week, OpenLearn (від Відкритого університету), ініціативи BBC Skillswise або FutureLearn надають можливість безкоштовно здобувати знання у зручний час і без формальних вимог. Інформальне навчання розглядається урядом як ключовий інструмент формування культури навчання протягом усього життя, особливо в умовах цифрової трансформації суспільства [29, с. 158].

Окремий тип становлять професійно-технічні програми (Vocational and Technical Education), які є фундаментом системи підготовки кваліфікованих кадрів. Вони реалізуються через схеми Apprenticeships (учнівства), T Levels, Skills Bootcamps та інші державні ініціативи, спрямовані на підвищення професійної мобільності населення. Програми цього типу часто мають дуальний характер, поєднуючи теоретичне навчання в коледжах із практичною підготовкою на підприємствах. Їх мета: забезпечення відповідності кваліфікацій потребам сучасного ринку праці, підтримка галузей економіки, які потребують

висококваліфікованої робочої сили, та створення умов для економічного зростання.

Значне місце в системі посідають академічні програми для дорослих, які реалізуються в університетах у межах відділень безперервної освіти (Continuing Education Departments). Ці програми дають можливість дорослим здобувати вищу освіту за скороченими або гнучкими графіками, брати участь у сертифікованих курсах або вивчати окремі дисципліни без вступу на повноцінну освітню програму. Університети Кембриджа, Оксфорда, Манчестера, Единбурга, Белфаста мають давні традиції в цій сфері. Особливо популярними є вечірні курси, програми з відкритим доступом (Open Access Courses) та дистанційні формати, які дають змогу поєднувати роботу, сім'ю й навчання.

Громадянські програми освіти дорослих спрямовані на розвиток соціальної компетентності, залучення до громадського життя, волонтерства та місцевого самоврядування. У Британії вони часто організовуються неурядовими організаціями, благодійними фондами або місцевими радами. Прикладами можуть бути проєкти з освіти виборців, навчання правам людини, управління фінансами або екологічної відповідальності. Такі програми зміцнюють соціальну згуртованість і демократичні цінності, сприяючи розвитку активного громадянства [36, с. 360].

В останні десятиліття значного поширення набули онлайн- та змішані програми освіти дорослих, які поєднують дистанційне та очне навчання. Вони реалізуються як державними установами (наприклад, The Open University), так і приватними освітніми платформами. Онлайн-формати дозволяють долати географічні, часові та фінансові бар'єри, забезпечуючи доступ до якісної освіти для широких верств населення. Цифровізація відкрила нові можливості для індивідуалізації навчання, створення інтерактивних курсів, відеолекцій, форумів і віртуальних класів. Особливої популярності набули масові відкриті онлайн-курси (MOOCs), які пропонують британські університети спільно з платформами Coursera, FutureLearn та EdX.

Важливою складовою системи є також програми другої можливості (Second Chance Education), які спрямовані на тих, хто з різних причин не завершив шкільну освіту або не здобув базових компетентностей. Ці курси дають змогу отримати еквівалент сертифікату про середню освіту (наприклад, GCSE або Functional Skills) та продовжити навчання у коледжах або на професійних програмах. Вони мають особливе соціальне значення, адже допомагають долати нерівність у доступі до освіти й сприяють реінтеграції людей до активного трудового життя.

Не менш вагомими є спеціалізовані програми для окремих соціальних груп: людей з інвалідністю, мігрантів, осіб похилого віку, безробітних, колишніх військових тощо. Для таких категорій створюються адаптовані навчальні модулі, що враховують їхні фізичні, когнітивні та соціальні потреби. Наприклад, університети третього віку (Universities of the Third Age, U3A) надають людям старшого покоління можливість продовжувати інтелектуальний розвиток, брати участь у дискусійних клубах і соціальних проєктах, зберігаючи активність і самоповагу [34, с. 353].

Ефективність упровадження цих програм освіти дорослих визначається комплексом соціальних, економічних, педагогічних та організаційних чинників. Ефективність освіти дорослих полягає не лише у зростанні рівня кваліфікації населення, але й у здатності створювати умови для соціальної інтеграції, професійної мобільності та інноваційного розвитку.

Не менш значущим показником ефективності є соціальна інклюзія та рівність доступу до освіти. Британська політика освіти дорослих орієнтується на залучення вразливих груп населення (безробітних, осіб із низьким рівнем базових навичок, мігрантів, людей з інвалідністю та осіб похилого віку). Програми, що фінансуються через Adult Education Budget (AEB), надають безкоштовне навчання для осіб, які не мають базової кваліфікації рівня GCSE, або для тих, хто прагне підвищити рівень грамотності та числення. Такі ініціативи мають доведену

соціальну користь: підвищується самооцінка, розвиваються комунікативні навички, зміцнюється громадянська активність і соціальна згуртованість.

З педагогічного погляду ефективність програм освіти дорослих у Британії базується на індивідуалізації навчання, компетентнісному підході та гнучких освітніх траєкторіях. Принцип Recognition of Prior Learning (RPL) дозволяє визнавати попередній досвід і знання слухачів, що сприяє скороченню часу навчання та підвищенню мотивації. Сучасні освітні програми використовують інтерактивні методи, проєктне навчання, цифрові ресурси та коучингові технології, що підвищують ефективність засвоєння знань. Особливо успішною є система дуальної освіти, яка поєднує теоретичну підготовку з практичним досвідом на підприємствах. Це забезпечує реальну конкурентоспроможність випускників на ринку праці.

Аналіз ефективності також передбачає оцінку інституційної інтеграції та міжсекторальної співпраці. Система освіти дорослих у Британії побудована на партнерстві між державними органами, місцевими радами, університетами, приватним сектором і громадськими організаціями. Відкритий університет Великої Британії (The Open University), коледжі подальшої освіти та муніципальні центри навчання відіграють ключову роль у реалізації національних освітніх стратегій. Спільні ініціативи, такі як Local Skills Improvement Plans (LSIPs), дозволяють адаптувати навчальні програми до конкретних потреб регіонів, підвищуючи їхню практичну ефективність.

Важливим напрямом оцінки ефективності є моніторинг результативності програм, який здійснюється через систему індикаторів, що включають: рівень завершуваності курсів, відсоток успішної сертифікації, подальше працевлаштування випускників, рівень задоволеності учасників, соціально-економічний ефект. Згідно з даними Ofsted (служби стандартів освіти), близько 80% закладів, що надають освітні послуги дорослим, отримують оцінку «добре» або «відмінно», що свідчить про високий рівень якості навчання.

Соціокультурна ефективність програм полягає у зміцненні громадянських цінностей та культури навчання протягом життя. Освітні центри для дорослих стають простором соціальної взаємодії, культурного обміну та підтримки. Для багатьох людей навчання – це не лише шлях до кар’єрного зростання, а й засіб відновлення впевненості в собі, розширення соціальних зв’язків та активної участі в житті громади. Саме тому освіта дорослих розглядається британським урядом як важливий елемент політики соціальної стабільності та демократичного розвитку [2, с. 15].

Отже, проведений аналіз ефективності програм освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії засвідчив, що ця держава володіє однією з найрозвиненіших та найгнучкіших систем безперервного навчання у світі. Її ефективність забезпечується поєднанням державного управління, місцевого самоврядування, приватних ініціатив і громадського сектору, що формує багаторівневу, децентралізовану модель освіти дорослих.

2.3. Методичні рекомендації щодо їх імплементації у систему освіти дорослих в Україні

В умовах трансформації української системи освіти, інтеграції до європейського освітнього простору та необхідності підвищення кваліфікації дорослого населення актуальним стає запозичення кращих міжнародних практик. Серед них особливу цінність становить досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Впровадження британських підходів до організації освіти дорослих в Україні потребує системного, науково обґрунтованого підходу та методичних рекомендацій, що враховують національний контекст, соціально-економічні реалії та особливості вітчизняної освітньої політики. Нижче подано комплекс

методичних орієнтирів, що можуть стати основою для розроблення державних і регіональних стратегій у сфері навчання дорослого населення.

1. Інституційне забезпечення та нормативно-правова база. Однією з найважливіших умов ефективного розвитку системи освіти дорослих в Україні є створення цілісного інституційного та нормативно-правового підґрунтя, здатного забезпечити стабільність, сталість і результативність освітньої політики у цій сфері. Досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії доводить, що саме інституційна узгодженість і правове регулювання становлять основу успішного функціонування системи навчання дорослих, яка охоплює як формальну, так і неформальну освіту.

Для України, яка перебуває на етапі реформування системи освіти дорослих, доцільним є створення Національної інституції з координації політики у сфері освіти дорослих, наприклад, Національного агентства з питань освіти дорослих та навчання протягом життя. Основними завданнями такого органу мають стати: формування державної політики, узгодження діяльності різних суб'єктів (державних, муніципальних, громадських, корпоративних), забезпечення контролю якості програм, ліцензування навчальних закладів та моніторинг результативності. Агентство також може виступати національним координатором міжнародних проєктів, зокрема в межах програм Erasmus+ чи UNESCO Institute for Lifelong Learning, забезпечуючи інтеграцію української системи у світовий освітній простір.

На регіональному рівні важливо запровадити модель децентралізованого управління, подібну до британської. Місцеві органи влади, зокрема обласні та міські ради, повинні отримати повноваження на створення центрів освіти дорослих, які б реалізовували програми відповідно до соціально-економічних потреб територіальних громад. Така модель сприятиме адаптації навчальних пропозицій до місцевого ринку праці, розвитку партнерства між закладами освіти, роботодавцями та громадськими об'єднаннями.

Ще одним важливим напрямом є удосконалення нормативно-правової бази. В Україні наразі відсутній окремий закон, який комплексно регулює сферу освіти дорослих. Наявні положення розпорошені в різних нормативних актах: «Про освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про зайнятість населення». Тому необхідним кроком є розроблення та прийняття Закону України «Про освіту дорослих», що визначатиме правові засади організації формального, неформального та інформального навчання, статус освітніх центрів, вимоги до викладачів, стандарти оцінювання та сертифікації результатів навчання.

Цей закон повинен передбачати:

- створення механізмів визнання результатів неформальної освіти, що дозволить дорослим підтверджувати набуті знання й навички без проходження традиційного навчання;
- визначення джерел фінансування програм освіти дорослих, зокрема можливість державного замовлення, грантової підтримки та податкових пільг;
- регламентацію державно-приватного партнерства у реалізації освітніх ініціатив;
- закріплення поняття «освіта протягом життя» як складової національної стратегії людського розвитку [1, с. 15].

Не менш важливою є розбудова нормативної системи стандартів якості освіти дорослих. У Сполученому Королівстві цю функцію виконує Ofsted (Office for Standards in Education, Children's Services and Skills), який здійснює інспектування навчальних закладів та оцінює ефективність освітніх програм. Україна може адаптувати подібну модель, поклавши функції зовнішнього контролю на Державну службу якості освіти з розширенням її повноважень у сфері освіти дорослих.

Інституційне забезпечення також передбачає налагодження міжвідомчої взаємодії: між Міністерством освіти і науки, Міністерством економіки, Міністерством соціальної політики, Державною службою зайнятості, Національним агентством кваліфікацій та іншими установами. Тільки

скоординована політика може забезпечити узгодження освітніх і трудових стратегій, що є характерною рисою британської моделі.

2. Моделі фінансування та економічні стимули. Досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії показує, що одним із ключових факторів успішності освітньої політики для дорослого населення є диверсифікація джерел фінансування, що поєднує державні інвестиції, приватні кошти, корпоративну участь і благодійну підтримку. Такий підхід дозволяє створити фінансово стійку модель, орієнтовану на потреби економіки знань, підвищення кваліфікації працівників та соціальну інтеграцію різних груп населення.

Для України основою має стати змішана система фінансування, що поєднує:

- державне фінансування базових програм (зокрема, для безробітних, соціально вразливих верств населення та осіб з інвалідністю);
- місцеві бюджети, спрямовані на регіональні освітні ініціативи;
- корпоративні внески роботодавців у розвиток компетенцій персоналу;
- індивідуальні інвестиції громадян, які заохочуватимуться через пільгові умови;
- міжнародні гранти та партнерські проєкти, що підтримують освітні реформи.

Особливої уваги заслуговує механізм освітніх ваучерів, який у Британії довів свою ефективність у розширенні доступу до навчання для дорослого населення. Запровадження подібного інструменту в Україні могло б передбачати надання кожному громадянину певної суми коштів на навчання, яку він може використати на акредитовані курси або програми професійного розвитку. Такий підхід стимулює конкуренцію між освітніми закладами, підвищує якість освітніх послуг і забезпечує реальну свободу вибору для громадян.

Не менш важливо створити податкові стимули для підприємств, що інвестують у підвищення кваліфікації своїх працівників. Це може бути податковий кредит або часткове відшкодування витрат на навчання. Аналогічні механізми застосовуються у Великій Британії, де роботодавці отримують переваги від

держави за участь у навчальних програмах і партнерських освітніх проєктах. В українських умовах це сприятиме розвитку корпоративної культури безперервного навчання, особливо в галузях, що зазнають технологічних змін.

Ще одним напрямом фінансової політики може стати створення Державного фонду освіти дорослих, кошти якого формуватимуться з бюджету, донорських внесків, благодійних грантів та внесків бізнесу. Фонд міг би фінансувати інноваційні освітні проєкти, конкурси, стажування, навчання вразливих категорій населення, а також розвиток цифрових платформ і освітніх технологій.

Окремої уваги заслуговує питання прозорості та підзвітності фінансових потоків у системі освіти дорослих. Використання відкритих електронних реєстрів, звітності за результатами, а також регулярний аудит програм дозволить забезпечити довіру суспільства до механізмів фінансування й запобігти неефективному використанню ресурсів. У цьому контексті доцільно перейняти британську практику публікації щорічних звітів про стан освіти дорослих, що містять фінансові, соціальні та якісні показники діяльності.

Серед економічних стимулів особливе місце мають мотиваційні механізми для дорослого населення. У Великій Британії активно застосовуються програми співфінансування: держава покриває частину вартості навчання, а решту оплачує слухач або роботодавець. Для України це може стати ефективним інструментом розширення участі дорослих у навчальних процесах, особливо у сфері цифрової грамотності, підприємництва, мовної підготовки та перекваліфікації.

Крім того, важливо запровадити механізм мікрофінансування освіти – невеликі кредити або гранти, які дорослі можуть отримати для короткотермінових курсів чи сертифікаційних програм. Цей інструмент уже довів свою ефективність у Великій Британії, де діє програма Advanced Learner Loans, що надає пільгові кредити для осіб, які прагнуть підвищити свою кваліфікацію [3, с. 31].

3. Розвиток мережі центрів освіти дорослих. Одним із ключових напрямів удосконалення системи освіти дорослих в Україні є формування розгалуженої та ефективної мережі центрів освіти дорослих, здатної забезпечити доступ до

навчання для всіх категорій населення. Досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії демонструє, що успішна модель такої мережі базується на принципах децентралізації, партнерства, інклюзивності та гнучкості освітніх пропозицій.

Для України доцільно адаптувати британську модель, створивши багаторівневу мережу центрів освіти дорослих, що об'єднає державні, муніципальні, корпоративні, громадські та онлайн-структури. На державному рівні доцільно розвивати регіональні центри підвищення кваліфікації та перекваліфікації, які функціонуватимуть на базі університетів, інститутів післядипломної освіти чи професійно-технічних навчальних закладів. Вони можуть виконувати функції методичних і аналітичних хабів, розробляти програми, проводити тренінги, сертифікаційні курси й дослідження потреб ринку праці.

На місцевому рівні варто розбудовувати муніципальні центри освіти дорослих, діяльність яких має спрямовуватися на забезпечення базової грамотності, цифрових компетентностей, громадянської освіти та соціальної інтеграції дорослого населення. Їх фінансування може здійснюватися за змішаною моделлю: частково з місцевого бюджету, частково через гранти, партнерські проекти чи благодійні внески. Такі центри мають стати важливою складовою розвитку громад, сприяти підвищенню зайнятості, підтримці соціально вразливих груп і розвитку людського потенціалу на місцях [28, с. 60].

Особливу увагу необхідно приділити створенню онлайн- і дистанційних освітніх центрів, що розширюють доступ до навчання для мешканців віддалених регіонів і осіб із обмеженими можливостями. Національна платформа освіти дорослих може об'єднати ці центри, забезпечивши єдиний доступ до курсів, електронної сертифікації та персональних навчальних маршрутів.

Ключовою умовою ефективного функціонування мережі має стати інтеграція всіх типів центрів у єдину координаційну систему під егідою Міністерства освіти і науки України або Національного агентства з питань освіти дорослих. Це дозволить уникнути дублювання функцій, забезпечити

стандартизацію якості навчання й створити спільний інформаційно-аналітичний простір [33, с. 148].

4. Цифровізація та інноваційні технології навчання. Досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії демонструє, що цифрова трансформація освіти дорослих є не лише технічним оновленням інфраструктури, а й стратегічною зміною підходів до навчання, орієнтованою на потреби людини та економіки знань.

Для України актуально адаптувати британський досвід шляхом створення єдиної національної цифрової екосистеми освіти дорослих, що поєднає державні освітні ресурси, регіональні центри навчання, онлайн-платформи та приватні освітні ініціативи. Доцільно розробити Національну платформу безперервного навчання дорослих, де будуть представлені курси з цифрової грамотності, підприємництва, комунікації, екологічної свідомості та професійного розвитку.

Особливу увагу слід приділити підготовці викладачів до роботи в цифровому середовищі. У Великій Британії функціонують програми професійного розвитку для тьюторів і фасилітаторів, які навчають застосовувати інноваційні технології у навчальному процесі. Україна може запозичити цей підхід, створивши систему підвищення кваліфікації педагогів у сфері цифрової освіти, що включатиме навчання методикам дистанційної взаємодії, використанню аналітики навчання, адаптивних платформ і технологій штучного інтелекту в освіті.

Крім того, важливим напрямом є розвиток цифрової інфраструктури: забезпечення закладів сучасним технічним обладнанням, швидкісним інтернетом і хмарними сервісами для навчання. Доцільно передбачити державну підтримку цифрових ініціатив у громадах, особливо в сільській місцевості, щоб подолати цифрову нерівність [13, с. 105].

5. Підготовка та професійний розвиток викладачів. Ефективність системи освіти дорослих значною мірою залежить від якості професійної підготовки викладачів та фахівців, які забезпечують навчальний процес. У Сполученому

Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії підготовка педагогічних кадрів для освіти дорослих розглядається як ключовий компонент державної політики в межах концепції «навчання упродовж життя». Вона спрямована на формування висококваліфікованого, мобільного, інноваційного викладача, здатного ефективно працювати з різновіковими аудиторіями та адаптувати освітні програми до потреб суспільства і ринку праці.

У британській моделі професійний розвиток викладачів освіти дорослих реалізується через модульну систему післядипломної підготовки, сертифікаційні програми та постійне вдосконалення кваліфікації. Одним із провідних напрямів є формування практикоорієнтованих компетентностей, що включають методики навчання дорослих (андрагогіку), цифрову педагогіку, фасилітацію навчальних процесів і психологічну підтримку учнів. Британські викладачі проходять регулярне підвищення кваліфікації у спеціалізованих центрах, таких як Education and Training Foundation (ETF), які надають доступ до сучасних методичних ресурсів і онлайн-платформ професійного обміну досвідом.

Для України важливо запозичити цей підхід, запровадивши національну систему підготовки та професійного розвитку викладачів освіти дорослих, що функціонуватиме на основі принципів безперервності, гнучкості та практичної спрямованості. Пропонується створити Національний центр підготовки педагогічних кадрів освіти дорослих, який би координував навчальні програми, розробляв стандарти компетентностей викладачів і забезпечував акредитацію програм підвищення кваліфікації.

Необхідно розвивати партнерства між університетами, закладами післядипломної освіти, центрами професійного розвитку та громадськими організаціями, що сприятиме обміну досвідом, розробці нових навчальних матеріалів і методик, а також залученню практиків до викладання. Особливу увагу варто приділити розвитку цифрових компетентностей викладачів, здатності використовувати дистанційні технології, інтерактивні інструменти навчання та аналітичні системи оцінювання прогресу студентів.

Крім того, доцільно створити систему менторства та наставництва для молодих викладачів освіти дорослих, що допоможе забезпечити наступність досвіду, підтримку в перші роки професійної діяльності та розвиток педагогічної культури. Запровадження грантових програм, стипендій і державного фінансування на професійне вдосконалення педагогів дозволить підвищити престиж професії викладача у сфері освіти дорослих [14, с. 209].

6. Система оцінювання результатів навчання дорослих. Ефективна система оцінювання результатів навчання є однією з ключових складових якісної освіти дорослих, адже саме вона дозволяє визначити рівень досягнення освітніх цілей, сформованість компетентностей та готовність слухачів до практичного застосування отриманих знань. Досвід Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії свідчить, що оцінювання у сфері освіти дорослих має бути гнучким, компетентнісно орієнтованим і прозорим, з урахуванням особливостей мотивації, досвіду та потреб дорослого учня.

В Україні доцільно впровадити інтегровану систему оцінювання результатів навчання дорослих, яка б поєднувала формальні, неформальні та інформальні освітні результати. Необхідно створити національну рамку визнання результатів неформальної освіти, узгоджену з Європейською рамкою кваліфікацій, що дозволить дорослим отримувати офіційне підтвердження своїх знань та навичок, здобутих у різних освітніх середовищах.

Важливим елементом має стати запровадження електронного портфоліо, у якому фіксуватимуться результати навчання, сертифікати, відгуки тьюторів і приклади виконаних завдань. Такий підхід сприятиме індивідуалізації освітньої траєкторії, підвищенню мотивації слухачів і прозорості процесу оцінювання. Крім того, слід розробити єдині стандарти оцінювання компетентностей для різних типів освітніх програм дорослих, а також запровадити систему зовнішньої акредитації центрів освіти дорослих, які надають сертифікаційні програми. Для цього можна залучити незалежні агенції оцінювання якості освіти, громадські організації та представників роботодавців [15, с. 179].

7. Соціально-психологічна підтримка та мотивація дорослих до навчання. Одним із ключових чинників успішного розвитку системи освіти дорослих є ефективна соціально-психологічна підтримка та формування стійкої мотивації до навчання. У Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії мотиваційний компонент є невід'ємною частиною освітньої політики. Значна увага приділяється індивідуальному підходу до кожного слухача, розвитку системи консультування та тьюторського супроводу, які допомагають визначити освітні потреби, поставити реалістичні цілі й подолати психологічні бар'єри. У багатьох британських коледжах та центрах освіти дорослих функціонують служби психологічної підтримки, кар'єрного консультування та менторства, що супроводжують учасників навчання на всіх етапах освітнього процесу.

Важливу роль у мотивації дорослих відіграють гнучкість навчання та практична спрямованість програм. У Великій Британії широко використовуються персоналізовані траєкторії навчання, онлайн-платформи, короткотермінові курси, що дозволяють швидко здобути затребувані навички. Крім того, діє система визнання попереднього досвіду навчання, яка сприяє підвищенню самооцінки дорослих і створює відчуття значущості вже набутого досвіду.

Для України важливо імплементувати ці підходи шляхом створення системи психологічного супроводу слухачів у центрах освіти дорослих. Доцільно запровадити посади тьюторів, менторів і кар'єрних консультантів, які допомагатимуть дорослим визначати професійні цілі, обирати освітні програми, долати стрес і формувати позитивну самооцінку. Варто також створити інформаційно-консультаційні платформи на державному рівні, де дорослі зможуть отримати поради щодо кар'єрного зростання, перекваліфікації та навчальних можливостей [23, с. 34].

8. Міжнародне співробітництво та моніторинг ефективності. Сучасна система освіти дорослих потребує постійного вдосконалення, обміну кращими практиками та впровадження міжнародних стандартів якості. Саме тому розвиток міжнародного співробітництва та системи моніторингу ефективності є важливими

методичними орієнтирами для модернізації української освіти дорослих на основі досвіду Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії. Для України доцільно використати їх досвід, розвиваючи міжнародне партнерство у сфері освіти дорослих на основі інтеграції до європейського освітнього простору. Зокрема, важливо активізувати участь українських закладів освіти у програмах Erasmus+ (Adult Education, KA2 Partnerships), долучатися до мережі EAEA, а також розширювати співпрацю з британськими коледжами подальшої освіти, університетами та громадськими організаціями. Таке партнерство сприятиме обміну досвідом, підготовці кадрів, спільним дослідженням і розробці навчальних матеріалів [24, с. 29].

Отже, британський досвід демонструє, що ефективна система освіти дорослих має спиратися на п'ять ключових принципів: інституційна сталість, гнучкість фінансування, партнерство з бізнесом, цифровізація та інклюзивність. Для України впровадження цих засад може стати потужним інструментом модернізації освітнього простору, розвитку людського капіталу та прискорення євроінтеграційних процесів.

Висновки до розділу II

1. Проведений аналіз організації та ефективності освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії дозволяє зробити висновок, що британська модель є однією з найбільш розвинених, різноманітних та гнучких систем неперервного навчання у світі. В її основі лежить широка мережа інституцій – державні й муніципальні центри, коледжі подальшої освіти, університетські підрозділи, приватні тренінгові компанії, громадські та благодійні організації, а також спеціальні ініціативи для людей похилого віку. Їхня взаємодія забезпечує реалізацію принципу «освіта впродовж життя для всіх».

2. У Британії центри освіти дорослих виконують стратегічну функцію, а саме створюють умови для безперервного навчання, сприяють розвитку людського капіталу, професійної мобільності та соціальної інтеграції населення. Вони поєднують освітні, консультативні та соціальні послуги, що дозволяє ефективно реагувати на потреби ринку праці та місцевих громад.

3. Британська система освіти дорослих демонструє високий рівень ефективності освітніх програм. Оцінювання здійснюється за допомогою комплексних індикаторів – відсоток завершення курсів, працевлаштування, сертифікація, рівень задоволеності та соціально-економічний ефект. Значну роль відіграє інклюзивність: держава активно залучає безробітних, людей з інвалідністю, мігрантів, осіб похилого віку та тих, хто має низький рівень базових навичок.

4. Ефективність британської моделі забезпечується широким спектром програм: формальних, неформальних, професійно-технічних, онлайн і комбінованих. Особливо стрімко розвиваються цифрові формати навчання, включаючи MOOCs, змішані програми та дистанційну освіту, що знижує бар'єри доступу та розширює можливості для дорослих слухачів.

5. Значущим аспектом розвитку освіти дорослих в Британії є методична підтримка викладачів, розвиток системи менторства, підвищення кваліфікації та

впровадження сучасних педагогічних підходів, що сприяє підвищенню якості освітнього процесу, що робить британську модель ефективним прикладом збалансованої, багаторівневої та орієнтованої на потреби суспільства системи, яка поєднує професійний розвиток, соціальну інтеграцію, інклюзивність та підтримку вразливих груп населення.

6. Досвід розвитку освіти дорослих в Британії може стати потужною основою для реформування та удосконалення освіти дорослих в Україні.

ВИСНОВКИ

Таким чином, мета та завдання даної роботи досягнуті та можемо зробити наступні висновки:

1. Здійснено аналіз принципів, підходів та поняття освіти дорослих у світі. Освіта дорослих у світі є важливим компонентом системи безперервного навчання, що спрямована на розвиток особистості, професійне зростання та соціальну інтеграцію людини в умовах швидких змін сучасного суспільства. Її принципи ґрунтуються на гуманізмі, добровільності, практичній спрямованості та орієнтації на потреби дорослого учня. У різних країнах світу реалізуються різні підходи, однак спільною тенденцією є визнання необхідності гнучких, індивідуалізованих та інклюзивних освітніх практик. Освіта дорослих постає як стратегічний ресурс сталого розвитку, соціальної згуртованості та конкурентоспроможності особистості й суспільства в цілому.

2. Окреслено тенденції розвитку освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії. Аналіз тенденцій розвитку освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії засвідчує, що ця сфера є невід'ємною складовою національної системи освіти й важливим чинником соціально-економічного розвитку держави. Освіта дорослих у Великій Британії орієнтована на формування гнучкої, мобільної, конкурентоспроможної особистості, здатної адаптуватися до швидких змін ринку праці, технологічного прогресу та соціальних викликів. Провідною тенденцією є перехід від традиційних форм навчання до більш індивідуалізованих, гнучких і технологічно підтриманих моделей, що передбачають використання цифрових платформ, дистанційного навчання та неформальних освітніх практик.

Важливу роль у розвитку системи відіграє державна політика, спрямована на розширення доступу до навчальних можливостей для різних соціальних груп, особливо осіб з низьким рівнем кваліфікації, безробітних, мігрантів, людей похилого віку. Пріоритетним стає принцип «навчання впродовж життя», який

передбачає безперервний процес особистісного та професійного розвитку. Британська модель вирізняється активною взаємодією держави, роботодавців, освітніх установ і громадських організацій, що створює умови для комплексної підтримки дорослого населення у здобутті нових знань і навичок.

Також простежується тенденція до децентралізації управління освітою дорослих, розвитку регіональних програм і локальних навчальних ініціатив, спрямованих на задоволення потреб конкретних спільнот. Особливу увагу приділено формуванню цифрової компетентності, розвитку навичок критичного мислення, комунікації та підприємництва. Система сертифікації та визнання неформальної освіти сприяє підвищенню мобільності кадрів і стимулює участь дорослих у навчанні.

3. З'ясовано особливості нормативно-правового забезпечення освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії. Нормативно-правове забезпечення освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії характеризується складною, але гнучкою системою, яка враховує регіональні особливості управління освітою. Велика Британія не має єдиного загальнодержавного закону про освіту дорослих; натомість нормативно-правові акти ухвалюються окремо в Англії, Шотландії, Уельсі та Північній Ірландії, що відображає принцип децентралізації та автономії освітньої політики.

Основу правового регулювання становлять такі ключові документи, як Education Act (1996), Learning and Skills Act (2000), Education and Training (Welfare of Children) Act (2008), а також низка стратегічних документів уряду, спрямованих на розвиток навчання протягом життя. Ці акти визначають права дорослих на доступ до освіти, механізми фінансування програм, систему сертифікації кваліфікацій і стандарти якості навчальних послуг. Важливим напрямом нормативного забезпечення є створення Національної рамки кваліфікацій, що забезпечує узгодженість між рівнями формальної, неформальної та інформальної освіти. Завдяки цьому дорослі мають можливість визнання попереднього досвіду

навчання і продовження освіти без необхідності повторного здобуття базових кваліфікацій.

Особливу роль у правовому регулюванні відіграють державні агенції та дорадчі органи, які відповідають за ліцензування закладів, контроль якості освітніх програм та розподіл фінансових ресурсів. Законодавство також стимулює партнерство між державними структурами, роботодавцями, місцевими громадами та приватним сектором, що сприяє розвитку програм професійної перепідготовки, підвищення кваліфікації та неформального навчання дорослих.

4. Розроблено методичні рекомендації щодо їх імплементації в освіту дорослих в Україні. Підсумовуючи розгляд методичних рекомендацій щодо імплементації зарубіжного досвіду, зокрема британської моделі освіти дорослих, у національний освітній контекст України, слід зазначити, що ефективне впровадження подібних підходів потребує системного, комплексного та поетапного підходу. Сучасна українська система освіти дорослих перебуває на етапі активного становлення, тому використання перевірених європейських практик може стати важливим чинником її якісної модернізації. А саме, створення цілісного інституційного та нормативно-правового підґрунтя, здатного забезпечити стабільність, сталість і результативність освітньої політики у цій сфері; створення і розвиток моделей фінансування освіти дорослих та економічні стимули; розвиток мережі центрів освіти дорослих; розвиток цифровізації та використання інноваційних технологій навчання; забезпечення ефективної професійної підготовки викладачів та фахівців, які забезпечують навчальний процес; впровадження системи оцінювання результатів навчання дорослих; соціально-психологічна підтримка та мотивація дорослих до навчання; міжнародне співробітництво та моніторинг ефективності.

Успішна імплементація британського досвіду в освіту дорослих в Україні можлива за умови стратегічного планування, міжсекторальної співпраці, удосконалення законодавчої бази та підтримки принципів безперервного

навчання. Це дозволить створити конкурентоспроможну систему освіти дорослих, здатну забезпечити сталий розвиток особистості й держави загалом.

ДОДАТКИ

Таблиця 1.1

Основні підходи до визначення освіти дорослих

Підхід	Автори	Сутність
Андрагогічний	М. Ноулз	Визнання специфіки навчання дорослих, орієнтація на їхній досвід і самостійність
Гуманістичний	К. Роджерс, А. Маслоу	Освіта як засіб самореалізації та розвитку особистості
Професійно-орієнтований	Д. Колб	Підготовка та перепідготовка для професійної діяльності
Критичний	П. Фрейре	Освіта як інструмент соціальної трансформації
Інтегративний	П. Джарвіс	Поєднання різних підходів, врахування соціокультурного контексту

Таблиця 2.1

Характеристика британської системи центрів освіти дорослих

Характерна риса	Особливості
Децентралізованість і автономія	Центри мають право самостійно визначати напрями діяльності, адаптуючи програми до потреб місцевих громад
Партнерська взаємодія	Активна співпраця між державою, бізнесом, громадськими організаціями та навчальними закладами
Гнучкість навчальних програм	Можливість індивідуального вибору формату, часу та темпу навчання
Соціальна орієнтація	Пріоритетність підтримки груп ризику та осіб, які мають обмежений доступ до освіти
Інноваційність	Впровадження цифрових технологій, онлайн-платформ, дистанційного навчання

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акімова О. В., Шаманська О. І. Застосування інноваційних технологій в освіті дорослих в сучасних умовах суспільного розвитку України. *Наук. зап. [Центральноукр. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Винниченка]. Серія: Педагогічні науки : зб. наук. пр. Центральноукр. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка*. Кропивницький, 2022. Вип. 204. С. 12-16.
2. Аніщенко О. В., Прийма С. М., Строкань О. В. Визнання результатів неформального та інформального навчання дорослих : досвід і перспективи. *Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр.* Київ, 2019. Вип. 2(16). С. 9-19
3. Аніщенко О. Неформальна освіта дорослих в умовах російсько-української війни: стан, проблеми і перспективи розвитку. *Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи*. 2022. Т. 21, № 1. С. 18-34.
4. Боярська-Хоменко А. В. Принципи навчання дорослих у науково-педагогічній думці країн Центральної та Східної Європи. *Теорія і методика управління освітою*. 2019. С. 147-150.
5. Василенко О. В. Моніторинг розвитку навчання та освіти дорослих у глобальному вимірі. *Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України*. Київ, 2021. Вип. 2(20). С. 20-30.
6. Волков С. В. Реалізація системи безперервної освіти дорослих впродовж життя. *Проблеми інж.-пед. освіти : зб. наук. пр.* Харків, 2021. № 70. С. 102-112.
7. Волярська О. Особливості діяльності центрів освіти дорослих в Україні. *Професійна і неперервна освіта : польсько-український науковий щорічник*. 2019. № 4. С. 324.
8. Волярська О., Пастушок О. Особливості розвитку освіти дорослих у європейських країнах. *ScienceRise : Pedagogical Education*. 2016. № 7 (3). С. 51-54.

9. Дараган Т., Власюк О., Тимошенко Н. Освіта впродовж життя – ключовий генератор розвитку людства. *Вища школа*. 2019. № 11. С. 38-49.
10. Дубасенюк О. А., Самойленко О. А. Основи андрагогіки (для фахівців у галузі освіти дорослих) : навч.-методичний посібник. Житомир : Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 247 с.
11. Закон України «Про освіту» : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
12. Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» : Закон України від 10 лютого 1998 р. № 103/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 32. Ст. 215.
13. Ізбаш С. С. Педагогічні умови онлайн-навчання дорослих у період пандемії COVID-19 в контексті андрагогічної підготовки майбутніх магістрів освіти. *Наук. часоп. Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 5, Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. пр. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова*. Київ, 2020. Вип. 77. С. 102-106.
14. Кравченко Т. В. Заклади вищої освіти Великої Британії як осередки формування громадянської ідентичності молоді. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 80. С. 204-209.
15. Кременя В. Г. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи : зб. наук. ст. Київ : Знання України, 2018. 616 с.
16. Коритнюк Р. С., Ніженківська І. В., Кисельова О. Г. Принципи і методологія сучасної андрагогічної моделі навчання дорослих. *Медицина, фармація та освіта*. 2018. С. 59-69.
17. Концепція розвитку освіти дорослих в Україні : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 03 серпня 2011 р. № 711-р. *Урядовий кур'єр*. 2011. № 147.
18. Лук'янова Л. Освіта дорослих: сучасні стратегії і практики в Україні та зарубіжжі : монографія. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2020. 340 с.

19. Лук'янова Л. Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід. Київ: ТОВ «ДКС-Центр», 2017.
20. Лук'янова, Л. Б. Розвиток освіти дорослих: сучасні реалії, тенденції і перспективи. *Концепт. засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, укр. реалії і перспективи* : зб. наук. ст. Київ : Знання України, 2018. С. 21-31.
21. Лук'янова Л. Освіта дорослих у контексті сучасної освітньої парадигми. URL: https://uaod.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/od_suchasna_paradygma.pdf?utm_source=chatgpt.com.
22. Марчук А. В. Андрагогіка : навч. посібник. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 360 с.
23. Маслянікова І. В. Сучасні підходи навчання дорослих : теоретичні та емпіричні аспекти. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : психологія*. 2020. № 1. С. 28-36.
24. Мельниченко О. В. Андрагогічні принципи освіти дорослих та забезпечення якості неперервної педагогічної освіти. Пед. освіта: теорія і практика. Психологія. *Педагогіка* : зб. наук. пр. Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, Ін-т пробл. виховання НАПН України. Київ, 2020. № 33. С. 24-30.
25. Орос І. І. Розвиток напрямлень освіти дорослого населення у Великій Британії у ХХІ столітті. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2018. Вип. 59. С. 266-271.
26. Орос І. І. Управління освітою дорослого населення у Великій Британії. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 7 (81). С. 18-27.
27. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom>.
28. Пуховська Л. Європейські стратегії, підходи і моделі розвитку освіти дорослих . *Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи*. 2021. Вип. 20. С. 51-62.

29. Тадеуш О. М., Федчишина А. О. Принципи неформальної освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. *Наукові записки Укр. держ. ун-т імені Михайла Драгоманова*. 2025. С. 155-164.
30. Тимошенко Н., Власюк О., Дараган Т. Освіта упродовж життя – головна тенденція розвитку сучасної освіти. *Вища школа*. 2018. № 7/8. С. 28-35.
31. Федчишина А. Особливості діяльності центрів освіти дорослих в Англії. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика*. 2024. № 4. С. 98-105.
32. Федчишина А. Досвід реалізації неформальної освіти дорослих у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. *Корпоративні освітні розвідки*. 2024. С. 72-79.
33. Шаманська О. Освіта дорослих в Україні : завдання, особливості, перспективи розвитку. *Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи*. 2022. С. 140-149.
34. Шаманська О. І. Формування змісту освіти дорослих у Великій Британії в другій половині XX – першій чверті XXI ст. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. Вип. 207. С. 350-354.
35. Belém Framework for Action: Harnessing the Power and Potential of Adult Learning and Education for a Viable Future. CONFINTEA VI, Belém, Brazil, 1–4 December 2009. Hamburg : UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2010. 36 с.
36. Bilobrovets O. European experience in organizing lifelong learning. *Zeszyty naukowe* mans. 2022. P. 356-365
37. Council of the European Union. Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning. Official Journal of the European Union, 2011/C 372/01. Brussels : EU, 2011. 7 с.
38. Council of the European Union. Council Resolution on the European Agenda for Adult Learning. Official Journal of the European Union, 2019/C 389/01. Brussels : EU, 2019. 8 с.
39. Department for Education. Lifelong learning entitlement (LLE): overview. GOV.UK. 19 вересня 2023 р., оновлено 15 вересня 2025 р. URL:

<https://www.gov.uk/government/publications/lifelong-learning-entitlement-lle-overview/lifelong-learning-entitlement-overview>

40. European Commission. A Memorandum on Lifelong Learning. Brussels : Commission of the European Communities, 2000. 36 c.
41. European Parliament; Council of the European Union. Recommendation of the European Parliament and of the Council on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning (EQF). Official Journal of the European Union, 2008/C 111/01. Brussels : EU, 2008. 7 c.
42. Freire, Paulo. Pedagogy of the Oppressed. Herder and Herder, 1970.
43. Feder M. Adult learning theory and the principles of andragogy. University of Phoenix. URL : <https://www.phoenix.edu/blog/adult-learning-theory-the-principles-of-andragogy.html>.
44. Hamburg Declaration on Adult Learning. CONFINTEA V, Hamburg, Germany, 14–18 July 1997. Hamburg : UNESCO Institute for Education, 1997. 20 c.
45. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Adopted by General Assembly Resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966. New York : United Nations, 1966. 19 c.
46. ILO. Human Resources Development Recommendation, 2004 (No. 195). Geneva : International Labour Organization, 2004. 20 c.
47. Jarvis, P. Adult Education and Lifelong Learning: Theory and Practice. 4th ed. London : Routledge, 2010. 304 c.
48. Knowles, M. S. The Modern Practice of Adult Education: From Pedagogy to Andragogy. New York : Cambridge Books, 1980. 400 c.
49. Kolb, David A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1984.
50. Marrakech Framework for Action: Harnessing the Transformative Power of Adult Learning and Education. CONFINTEA VII, Marrakech, Morocco, 15–17 June 2022. Paris : UNESCO, 2022. 32 c.

51. Maslow, Abraham H. *Motivation and Personality*. New York: Harper & Row, 1954.
52. OECD. *Skills for Life and Work: Strengthening Adult Learning and Education*. Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2019. 142 c.
53. Robbins J., Rogers A. *Adult Learning and Social Change in the UK*. London : Bloomsbury Publishing, 2023. 240 p.
54. *Recommendation on the Development of Adult Education*. Nairobi : UNESCO General Conference, 1976. 14 c.
55. Rogers, Carl R. *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin, 1961.
56. Souto-Otero M. Validation of non-formal and informal learning in formal education: Covert and overt. *European Journal of Education*. 2021. No. 56 (3). P. 365-379.
57. Tuckett A. The rise and fall of life-wide learning for adults in England. *International Journal of Lifelong Education*. 2017. Vol. 36, no. 1–2. Pp. 230–249
58. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. New York : United Nations, 2015. 41 c.
59. *Universal Declaration of Human Rights*. Adopted by General Assembly Resolution 217 A (III) of 10 December 1948. New York : United Nations, 1948. 14 c.